

BH Putovanja

start

mjesečnik za turizam i zaštitu okoliša

Broj 28

www.bhputovanja.com

BESPLATNO

Foto: Mevludin Mektić

NAJVEĆI U REGIONU

KOZA NOSTRA u brdima Podveležja

Autostopiranje

Putovanja sa
ultra niskim budžetom

ČUVAJ OKOLIŠ

PUNJENJE UREĐAJA FOTOSINTEZOM

Punjjenje uređaja fotosintezom

Solarna biciklistička staza

Inžinjeri i inovatori širom svijeta već dugi niz godina rade i pronađe načine na koje bi se upotreba klasičnih goriva i izvora energije zamjenila alternativnim i obnovljivim. Navest ćemo neke od njihovih izuma, koji na sasvim prirodan i obnovljiv, ali ponekad i neobičan način omogućuju njihovu primjenu u svakodnevnom životu

Alternativna goriva su ona koja su, kako im samo ime kaže, alternativa uobičajenim gorivima, dok se obnovljivom energijom smatra energija stvorena iz prirodnih izvora, poput sunčeve svjetlosti, vjetra, kiše, valova i geotermalne topline, koji su obnovljivi (prirodno iznova punjivi). Tehnologije obnovljivih izvora energije uključuju sunčevu energiju, snagu vjetra, hidroenergiju, energiju

biomase i biogoriva. Kod automobila, na primjer, u alternativna goriva se ubrajaju praktično sva goriva za automobilske motore osim motornih benzina i dizel-goriva, tj. osim goriva koja spadaju u biogoriva (biodizel, alkoholna goriva...), a tu se ubrajaju i tečni naftni gas (TNG), komprimirani (KPG) i tečni prirodni gas (TPG). U svijetu se već poodavno, u cilju uštede fosilnih goriva, koriste alternativna goriva

koja predstavljaju otpad iz pojedinih proizvodnih procesa, kao što su: rabljena ulja, ostaci od prerade nafte, tekstil i koža iz autoindustrije, itd., a u pojedinim zemljama u proizvodnji se koristi čak i do 80 posto električne energije iz alternativnih goriva. Efekti korištenja alternativnih goriva i obnovljivih izvora energije su višestruki: ušteda fosilnih goriva, smanjenje otpada, zaštita okoliša, te korištenje u proizvodnji

znatno jeftinije električne energije koja se dobiva iz alternativnih izvora. Inžinjeri i inovatori širom svijeta već dugi niz godina rade i pronalaze načine na koje bi se upotreba klasičnih goriva i izvora energije zamjenila alternativnim i obnovljivim. Navest ćemo neke od njih, koji na neobičan i sasvim prirodan i obnovljiv način omogućuju njihovu primjenu u svakodnevnom životu.

BIORAZGRADIVA BATERIJA OD PAPIRA

Najveći problem današnjih mobilnih telefona je trajanje baterije. I kada smartphone sasvim normalno koristimo, baterija jedva izdrži jedan dan bez punjenja, a stalno praćenje koliko je ona puna i nošenje punjača svugdje sa sobom jedino je rješenje. Međutim, stvari bi mogle da se uskoro promijene nabolje. Dizajner **Cung Či Hsien** razvio je ideju za male mobilne akumulatorne, koji će korisnicima pametnih telefona drastično olakšati problem sa kratkim trajanjem baterije. Iako ova ideja nije nova, ovaj dizajner je otišao korak dalje jer je njegov proizvod „Mini Power“ prenosiva baterija koja je izrađena od papira i koja je biorazgradiva. „Mini Power“ dolazi u tri različite verzije koje se razlikuju po trajanju. Ove baterije će trajati dva, četiri ili šest sati.

Međutim, i inžinjeri iz Čilea smislili su neobičan i sasvim prirodan i obnovljiv način punjenja ne samo mobilnih telefona. Svima nama iz dana u dan treba sve više utičnica jer sve je više uređaja koje treba svakodnevno puniti. Zahvaljujući ovim inžinjerima, izgleda da ćemo u bliskoj nam budućnosti umjesto utičnica naše mobilne telefone, tablete ili laptopne puniti preko sobnih biljaka! Naime, oni su razvili USB punjač koji prikuplja energiju iz zemlje i pretvara je u struju za punjenje uređaja. Jedna

E-Kaia, punjenje fotosintezom

biljka smartphone može napuniti za otprilike 90 minuta, a ona, osim punjenja mobilnih telefona, može davati i struju za, naprimjer, stone lampe.

Ovaj izum nosi naziv E-Kaia, a tvorci su **Evelin Aravena, Kamila Rupcić i Karolina Guerero**. Navedena trojka je razvila ovu tehnologiju još 2009. godine, kada su bili studenti Duoc UC u Valparaíso i National University Andrés Bello. E-Kaia se temelji na fotosintezi kojom biljka energiju svjetla pretvara u hemijsku energiju. Mikroorganizmi oko korijena zatim stvaraju energiju za rast biljke, ali neki elektroni tada se otpuštaju kao nusproizvod. E-Kaia sadrži elektrode koje „hvataju“ elektrone iz zemlje i pretvaraju ih u neki oblik struje. Tehnologija ne utiče na rast i razvoj biljke, a može proizvesti struju jačine pet volti, što je dovoljno za punjenje uređaja! „Ova eko-friendly tehnologija omogućava vam da napunite prenosive uređaje gdje god se

nalazili, i u bilo koje vrijeme. Takođe, cilj E-Kaia je stvaranje tehnologije koja koristi sve resurse koje nam priroda pruža, a koje bi mogli da koriste i ljudima i okolini“, izjavili su autori ovog zanimljivog izuma biotehnologije budućnosti.

ENERGIJA SUNCA

Mnogi današnje pametne telefone nazivaju i „fiksnim“ telefonima, pošto veći dio vremena provode na punjaču. Činjenično stanje je da je upotreba mobilnih telefona u porastu, a rastu i troškovi punjenja baterija. Solarni punjač mobilnog telefona „Juice“ dizajniran je tako da se u njega može smjestiti mobilni telefon (podseća dizajnom na već uveliko korišćene „bampere“, tj. maske za pametne telefone s ekranima osjetljivim na dodir). Na vama je samo da izdvojite 79 dolara, kupite „juice“, okrenete telefon i ostavite da se puni. Punjač je prekriven fotonaponskim čelijama skoro dvostruko jačim od bilo kojih mobilnih punjača sa tržišta. Kada svjetlost pada na fotonaponske čelije, one počinju da proizvode električnu energiju koja se skladišti u nanobaterijama u samom uređaju. Baterija je povezana sa mobilnim telefonom i na taj način stalno snabdijeva mobilni telefon energijom.

Najnovije rješenje kompanije „SolTech System“, koje je već nagrađeno kao revolucionarno rješenje, integrise solarnu energiju u bilo koju zgradu ili objekat. Za razliku od tradicionalnih crijevova napravljenih od betona ili gline, ovi crijevovi su od stakla, što omogućava prolazak svjetlosti do apsorbujuće površine ispod krovne konstrukcije, koja dalje generiše tako dobijenu energiju i integrise je u već postojeće sisteme grijanja ili električnu mrežu zgrade. Osnovna prednost ovog sistema je u tome što nije potrebna jaka sunčeva svjetlost da bi funkcionisao, što znači da generiše

Stakleni crijev

energiju čak i po oblačnom danu. Cijeli sistem funkcioniše tako što stakleni crijeponi omogućuju prolazak svjetlosti do specijalnog upijajućeg materijala koji se nalazi ispod crijepta i tako apsorbuje sunčeve zrake. Ispod apsorbujućeg materijala nalaze se specijalne cijevi koje formiraju stub gdje se vazduh zagrijava i cirkuliše kroz patentiranu tehnologiju, a tako sakupljena energija se zatim usmjerava u kuću i integrise sa već postojećim sistemom grijanja kuće ili zgrade, što je još jedna velika prednost.

To znači da ne morate u potpunosti da mijenjate način na koji ste se do sada grijali, već da dodavanjem ovog sistema smanjite potrošnju energije koju plaćate, a samim tim umanjite i račune. Sistem čak može biti povezan i sa postojećim energetskim sistemom na bazi vode ili na bazi vazduha, a njegovom ugradnjom dobijate sopstveni izvor energije, što znači da će te manje brinuti zbog rasta cijene energenata i skupih računa za struju.

Sunčevu energiju iskoristio je i izumitelj sa sjedištem u Kopenhagenu. On je smislio električni bicikl koji nema priključivanja na utičnicu niti zamjene baterije. Zvuči odlično, zar ne!? Ova solarbike ima solarne ćelije ugrađene na obje strane točkova. Bicikl je rezultat tri godine rada, a ima domet od oko 43 km, kada je potpuno napunjeno.

PRVA SOLARNA BICIKLISTIČKA STAZA

Holandija je krajem prošle godine predstavila prvu solarnu biciklističku stazu na svijetu, revolucionarni projekat koji bi u doglednoj budućnosti omogućio punjenje električnih bicikala i automobila na cijeloj putnoj mreži u zemlji. Podloga koja proizvodi električnu energiju sadrži fotonaponske ćelije od kristalnog silicijuma koje su ugrađene u betonske ploče. Preko njih je nanijet zaštitni sloj koji odbija kišu i prljavštini sa površine kako bi se osigurala maksimalna izloženost sunčevoj svjetlosti. Podloga je

Biorazgradiva baterija od papira

i neklizajuća, kako bi se izbjegli sudari.

Električni bicikli i automobili bi jednog dana mogli da punе svoje baterije sa samog puta ili biciklističke staze, tvrdi

Stefen De Vit, naučnik koji je učestvovao u ovom projektu. Tokom prvih 16 dana korištenja, staza je proizvela 140 kilovati na sat ili 140 ciklusa pranja veš-mašine. Zasad se proizvedena struja usmjerava u električnu mrežu, ali bi u budućnosti mogla da bude upotrijebljena i za ulično osvjetljenje i signalizaciju.

Nazvana „SolaRoad“, testna biciklistička pista je sagrađena na dužini od 70 metara, u gradu Kromeni, sjeverno od Amsterdama. Projekat je koštao oko tri miliona eura, uključujući troškove istraživanja i razvoja, navode u SolaRoadu, odbijajući međutim da navedu cijenu izgradnje po kilometru. Sa 17 miliona stanovnika, Holandija ima 18 miliona bicikala i više od 35.000 kilometara biciklističkih staza. Holandske vlasti planiraju da do 2020. utrostrukče udio obnovljivih energija u električnoj potrošnji, a da do 2050. postanu „energetski neutralni“, naveo je holandski ministar ekonomije **Henk Kamp** koji je na biciklu inaugurisao pistu kojom dnevno prođe oko 2.000 biciklista.

Testiranje SolaRoada će trajati dvije godine. Cilj projekta je da se za pet godina izgradi komercijalno isplativ solarni

put, s obzirom na sve veći broj električnih bicikala i automobila. „Vjerujemo da ćemo za pet godina imati proizvod koji će imati široku primjenu“, kazao je De Vit.

BIO-BUS KAO GORIVO KORISTI LJUDSKI IZMET

U korištenju alternativnog goriva daleko najinteresantniji primjer jeste autobus koji kao gorivo koristi gas biometana, dobijen tretmanom ljudskog izmeta i otpadaka od hrane. Ovaj autobus redovno saobraća do Bristolskog (Engleska) aerodroma. Stručnjaci kažu da je pun rezervoar „goriva“, dobijenog od godišnjeg otpada samo pet ljudi, dovoljan da ovaj autobus od 40 sjedišta pređe 305 km. Ovo je jasan pokazatelj da

ljudski izmet i ostaci hrane mogu da predstavljaju važan izvor resursa. Hrana koja nije pogodna za ljudsku ishranu treba da se odvaja, reciklira i pretvara u „zeleni“ gas i đubrivo, a ne da se baca po deponijama, njihov je zaključak.

Direktor **Mohamed Sadik** je povodom izlaska njihovog „bio-busa“ na ulice je saopštio: „Vozila na gas će imati značajnu ulogu u poboljšanju kvaliteta vazduha u Britaniji. Ali bio-bus

ide dalje od toga jer mu gorivo obezbjeđuju lokalni ljudi, a vjerojatno i neki koji ga svakodnevno koriste.“

ZERO ENERGY FRIZIDER

U naporu da se ponovo osmisli frižider za svaki dom – koji je pretrpio nekoliko promjena od početne ideje iz tridesetih godina prošlog vijeka – ruski dizajner **Juriј Dmitrijev** je otkrio nov patent za uređaj budućnosti. Njegov bio-robot frižider koristi specijalnu supstancu nalik na gel koja obuhvati i ohladi hranu koja se u nju ubaci. Biorobot Zero Energy frižider se kači na zid i može da se postavi horizontalno, vertikalno ili čak na plafonu. U njemu ne postoji motor ili bilo kakva tehnologija koja se koristi u tra-

disionalnim frižiderima – gel obavlja čitav posao, pa je 90% uređaja ustvari iskoristiv prostor. Korišćenje ovog frižidera je u osnovi vrlo jednostavno – ubacite hranu u gel, koji nema miris i nije ljepljiv, i ona se tu zadrži i hladi sve dok vam ponovo ne zatreba.

Dmitrijev kaže da su agenci za hlađenje – „bioroboti“ nerazdvojivi od gela koji koristi luminescenciju, svjetlo generisano na niskim temperaturama – za čuvanje hrane. Iako ovo zvuči vrlo moderno, Dmitrijev ne objašnjava kako će to zaista da radi, pa je javnost prilično skeptična da će ovaj uređaj postati naša realnost uskoro. U svakom slučaju, kao ideja i koncept jeste veliki pomak, prvenstveno zato što uopšte ne troši energiju (osim za malu kontrolnu tablu) što je u poređenju sa sadašnjih 8% od potrošnje domaćinstva značajna razlika. ●

SAHAT-KULA HADŽIABDIĆA

Simbol grada i nacionalni spomenik

O nastanku sahat-kule u Gornjem Vakufu - Uskoplju postoje tri predanja i sva su vezana za porodicu Hadžiabdić. Sagrađena je u 18. vijeku i do 1949. godine otkucavala je „a la turca“ vrijeme, a od tada je počela otkucavati po srednjoevropskom vremenu („a la franca“)

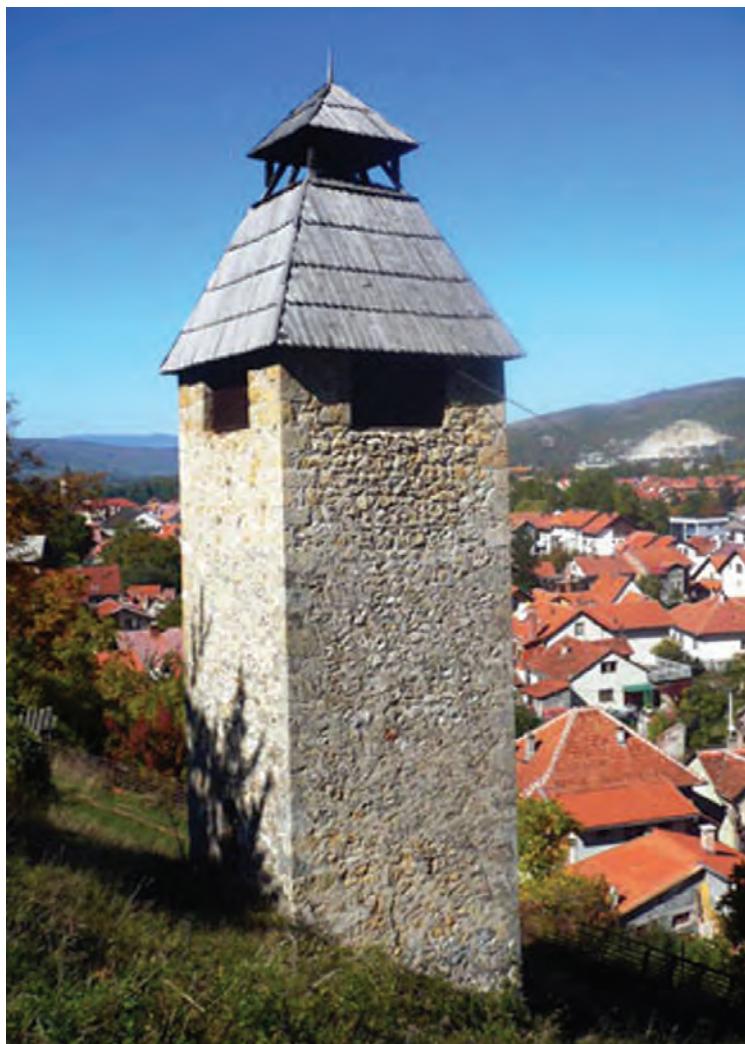
Dolina gornjeg Vrbasa je bila naseljena još u prahistorijsko doba, a prepostavlja se da je važan rimski punkt na putu Salona - Sirmium ad Matricem bio upravo na mjestu današnjeg naselja Gornji Vakuf.

Uskoplje se spominje u Ljetopisu Popa Dukljanina zajedno sa Plivom i Lukom kod Jajca. **Marko Vego**, također, u svom djelu *Naselja srednjevjekovne bosanske države*, navodi nekoliko izvora u kojima se spominje Uskoplje. To je, između ostalih, povelja **Stjepana Tomaša** iz 1446. godine, koja je izdata braći **Dragišićima**, u kojoj se spominje selo Gmići u Uskoplju.

U Uskoplju, oko gornjeg Vrbasa, nalazili su se gradovi Susjed, Vesela Straža i Biograd (Prusac). Ovaj predio je u srednjem vijeku predstavljao važnu raskrsnicu puteva, koji su vodili od Splita i iz dolina rijeke Laške i Bosne.

U okolini grada postoje 34 nekropole sa oko 591 stećkom, uglavnom u obliku sanduka.

Gornji Vakuf kao gradsko naselje nastaje krajem 16. stoljeća. Sam njegov naziv upućuje na vezu s istoimenom institucijom i u njužoj je vezi sa zavještanjem **Mehmed-bega Stočanina**, zaima, koji je ovdje 1592.-1593. podigao džamiju, koja se nalazi u centru naselja. Jedan od simbola ovoga grada jeste sahat-kula, koja je proglašena nacionalnim spomenikom BiH.

O nastanku Sahat-kule u Gornjem Vakufu - Uskoplju postoje tri predanja.

Prvo govori kako je jedan potomak iz porodice **Hadžiabdić** bio u otomanskoj diplomatiskoj službi u Italiji, te da je on dao da se sagradi sahat-kula u Gornjem Vakufu. Zvono je bilo iz Dubrovnika, a satni mehanizam je kasnije nabavljen iz Austrije.

Drugo predanje se veže za lirsку legendu. Prema historičaru **Eşrefu Karamustafiću**, krajem 18. vijeka mladić iz porodice Hadžiabdić oženio je djevojku iz Stoca. Međutim, djevojka se dugo nije mogla naviknuti na novu sredinu, na ljude i na bosanske običaje ovog kraja. Kada je otac upitao šta joj najviše nedostaje, ona je rekla da su to otkucaji na sahat-kuli. Otac je, u

namjeri da udovolji želji svoje kćerke, sagradio ovu kulu.

Treće predanje vezano je opet za porodicu Hadžiabdić. Jedan njihov predak na hadžu se upoznao sa dvojicom hadžija iz Počitelja i Zvornika. Hadžija iz Počitelja ga je upoznao sa hadžijom iz Zvornika koji mu je dao svoju kćer za ženu, a on je u Italiji nabavio tri zvona za sahat-kule i po jedno poslao u Zvornik, Počitelj i Gornji Vakuf.

Sahat-kula ostala je u posjedu porodice Hadžiabdić, koja se o njoj brine od nastanka. Krajem 19. stoljeća, brigu o Sahat-kuli preuzima **Sead Hadžiabdić**, koji je objekat adaptirao i u njega ugradio satni mehanizam. Sahat-kula je izgrađena u 18. vijeku. Jedan od najstarijih poznatih predaka ove porodice, **Ahmed Hadžiabdić**, održavao je Sahat-kulu oko 40 godina, sve do 1926. godine. Daljnju brigu o njenom održavanju nastavio je **Salih Hadžiabdić** (do 1945.), zatim **Hasan ef. Hadžiabdić**, do 1957. godine. Poslije su povremenu brigu o Sahat-kuli vodili **Šefik Ridžić** i **Vahid Dželilović**.

Do 1949. godine otkucavala je „a la turca“ vrijeme, a od tada je počela otkucavati po srednjoevropskom vremenu („a la franca“), i to svakog sata ponavljala, otkucavajući dva puta uzastopno. Od 1950. do 1953. nije bila u funkciji, tj. dok je trajala njena obnova, koju je obavio **Zavod za zaštitu spomenika kulture BiH**. ●

KOZA NOSTRA u brdima Podveležja

Eko-koza Mostar u Vrapčićima najveća je farma koza u regionu. Njen vlasnik Dževad Kovač kaže da je koza izuzetno pametna životinja i prava pokretna apoteka. Ovim teškim i zahtjevnim, ali i unosnim poslom Dževad se bavi dugi niz godina. Reporter magazina Start BiH boravio je na ovoj farmi i svjedočio izuzetnoj harmoniji koja vlada između prirode, čovjeka i životinja. Zabilježio je kako se odvija proces uzgoja koza, ali i probao proizvode od njihovog mlijeka i mesa, pa i onaj najpoznatiji - sir Koza nostra

» TEKST I FOTO: Mevludin Mekić

Direktor firme mi je jarac Tirak, pravi alkoholičar, veći čak i od čobana Adila, a najdraža mu je saraevska piva - duhovito nam, već po dolasku,

dobacuje Dževad Kovač, vlasnik farme *Eko-koza Mostar* u Vrapčićima, odbacujući primor svaku sličnost sa stvarnim likovima.

POKRETNAA APOTEKA

Šalu na stranu, Kovač je vlasnik najveće

farme koza u regionu, a trenutno rukovodi mekećom brigadom koju čini 600 odraslih koza, 200 jaraca i 350 jaradi. Životinjski fond nadopunjuje i petnaestak patki i čurki, dvadesetak koka, jedan konj, petnaestak pasa i nepoznat broj

mačaka koji zajedno žive u harmoniji.

- Prve koze sam nabavio u BiH i uglavnom uzgajam dvije vrste, alpsku i našu sansku kozu, za koju odgovorno tvrdim da nema bolje jer daje više i mesa i mlijeka - ozbiljno i savjetodavno nam govori Kovač prije nego što se zajedno uputimo u planine na ispašu.

Ideja o farmi nastala je, veli nam, 2000. godine, a imperija se počela stvarati sa samo dvije koze . Šest godina kasnije ipak počinje ozbiljna priča i širi se ozbiljan biznis ovjeren i registracijom farme.

- Koze su plemenite životinje koje su

KILA KOZA NOSTRE OD 15 LITARA MLJEKA

Za kilogram mladog sira je potrebno 10 litara ovoga ljekovitog mlijeka, a za Koza nostra 15 litara.

- Kozije mlijeko je dobro za bronhitis, jetru, holesterol, a mnogo djece je alergično na kravljе mlijeko - navodi Kovač brojna ljekovita svojstva kozijeg mlijeka.

KOZA NOSTRA ZA NAJPOZNATIJI HOLIVUDSKI PAR

Popularnosti najpoznatijeg sira je, osim njegovog nesporognog kvaliteta, doprinio i njegov originalan naziv.

- Moj prijatelj Dubravko Pocrnja, koji je pored mene jedini međunarodno certificirani instruktor kozarstva u BiH i sa kojim zajedno pišem i knjigu, i ja smo jednom prilikom posmatrajući veće koze

kako otimaju hranu od manjih, njihovo ponašanje u šali nazvali mafijaškim. Tako je onda, sasvim spontano, došla ideja i ime Koza nostra (Cosa nostra, talijanska mafija). Taj sir je imao predstavljanje i na Sarajevo Film festivalu, a tom prilikom su ga probali i Brad Pitt i Angelina Jolie - kaže Dževad.

u onom sistemu bile ugrožene jer ih je vlast smatrala štetnim zbog uništavanja šuma, što baš i nije tačno. Moja se porodica i ranije bavila ovim poslom, ali u manjem obimu. Ja sam inače bio zaposlen u zadruzi u Gacku, gdje sam dosta naučio o ovom poslu. Inače, koza je izuzetno pametna životinja koja pomaže ljudima i lijeći ih svojim odličnim proizvodima. Koza je ustvari pokretna apoteka, a može >

brzo i obogatiti onog ko je uzgaja. Sve što sam do sada stekao dale su mi kozе - iskren je Kovač.

Iz kozijih vimena godišnje se na ovoj farmi iscijedi i do 200.000 litara mlijeka. Pored mlijeka, koje pasterizuje i pakuje, najviše, kaže, proizvode mladi i sir u maslinovom ulju, a naročito je ponosan na premium proizvod – sir Koza nostra.

- To je punomasni sir koji dozrijeva od šest mjeseci do dvije godine. Nema

ŠTO NIJE USPJELO TITI I FRANJI

"Uplanu mi je da napravim na tom potezu i nekoliko minifarmi kapaciteta do 300 koza i ekoselo. To bi ujedno bilo dobro i za cijelu društvenu zajednicu. Što nije uspjelo Titi i Franji Josipu napravit će Dževad"

boljeg, garantovano, a cijena mu je 50 maraka za kilogram i odmah se razgrabi. Moram reći da raste svijest kod ljudi o zdravoj hrani. Dolaze ljudi iz Sarajeva, Hrvatske... Oko 80 posto proizvoda je do prije godinu dana išlo u

Hrvatsku, u restorane od Dubrovnika do Splita. Uglavnom ide meso i sir. U Sarajevo najviše ide mlijeko, a proizvodi idu i u Međugorje, Mostar...

OGORČENI ODNOSON DRŽAVE

Dževad Kovač je i predsjednik Udruženja užgajivača ovaca i koza Tor, a odnosom države prema farmerima je ogorčen.

- Plaćam porez kao da užgajam drogu, a ne

koze. Posebna priča su poticaji koje dobijaju neke fiktivne farme. Novac za subvencije se troši svake godine, samo ne znam na šta jer do farmera ne dolazi - tvrdi on.

Kupaca ima toliko da bismo prodali sve i da tripit više proizvodimo. Ali nije baš lako doći do gotovog proizvoda. Koza treba imati dvije, tri godine, a treba obezbijediti ishranu, zaštitu, čuvanje, kupanje, vitamine... - ponosno ističe naš sagovornik.

OPASNOST OD ZMIJA

Naročita pažnja se poklanja ispunjavanju visokih sigurnosnih zdravstvenih standarda, a farmu kontroliše ukupno sedam državnih institucija i insituta, pa nas nije ni začudila informacija da se proizvodi s ove farme distribuiraju u skoro sve strane ambasade u Sarajevu. U međuvremenu, Kovač nas opominje da je vrijeme da koze krenu na ispašu u brda iznad Vrapčića. Dok izvježbanim okom nagleda nepreglednu kolonu koja izlazi iz tora, Dževad ističe kako mu radni dan počinje prije pet sati ujutru, kada se uglavnom bavi neizbjegljom i glomaznom birokratijom koju evidentno ni farmeri ne mogu izbjegći, a završava večernjom mužom koja ponekada zna

potrajati i do iza ponoći. Na farmi je trenutno angažovano sedam radnika, a u ljetnoj sezoni ih bude i do petnaest.

Ka bogatim prostranstvima Podveležja kolonu predvodi čoban Adil, dok je za visok moral zadužen Kovač.

- Haj'te, cure moje, donesite mi svaka po jednu marku; danas meni dosta - šaljivo dobacuje sa kraja kolone koja je već zašla dušboku u šumu iznad farme. Iznenada primjećujemo da su nam se bez ikakve komande pridružili i brojni psi koji su se do tada izležavali u hladovini sakrivaјući se od ranog čelopeka (hercegovački izraz za sunčanicu).

- Svi oni imaju po svoj dio stada o kojem vode računa. Bilo je slučajeva kada se nešto desi kozama, za glavi se pa slomi nogu ili

**"Kupaca ima
toliko da bi
prodali sve i
da triput više
proizvodimo.
Ali nije baš lako
doći do gotovog
proizvoda"**

je ujede zmija. Kada se desi ujed zmije, što je česta pojava, opasno je samo kada ugriz bude za vime ili jezik što izaziva smrtnе posljedice po životinju. Inače koze prežive ugriz zmije jer je njihova krv jača od zmijskog otrova i dovoljno je samo da se oko ugriza izbocka nožem na više mjesta. U tim situacijama cuko ne odmiče od koze i čeka, što je znak čobanima da se nešto desilo - ilustruje nam Dževad inteligenciju i uvježbanost najboljeg čovjekovog prijatelja.

Dalje u brdima nalazi se 200-njak jaraca koji, kako nam kažu naši domaćini,

ne silaze svaki dan do farmer je su zapravo poludivlji. Što se više penjemo ka Podveležju shvatamo da je ovaj kraj jedino moguće iskoristiti za ovu namjenu. Malo nas uznemirava podatak da je upravo na ovom području bivša JNA imala kasarnu u kojoj su proizvodili zmijski protuotrov, a za te svrhe su u bazenima držali na stotine zmija. Zbog nepristupačnosti terena i poznatih hercegovačkih vrućina, velika opasnost u ljetnjim mjesecima svakako prijeti i od požara.

- Ovo je sve gorjelo u više navrata, ali od kada sam ja dobio koncesiju na ovu zemlju nije zabilježen ni jedan. Tome su zasluzne i moje koze. Moje namjere su da izgradim put od farme do izvora vode, koji je udaljen deset kilometara od farme, a do sada sam napravio četiri kilometra. U planu mi je da napravim na tom potезу i nekoliko minifarmi kapaciteta do 300 koza i ekoselo. To bi ujedno bilo dobro i za cijelu društvenu zajednicu. Što nije uspjelo Titi i Franji Josipu napravit će Dževad - samouvjereni će naš sa-govornik. Kaže i da visoko u brdima postoje pećine u koje se može smjestiti i do 500 koza, što im je idealno za rashlađivanje tokom najvrelijih dana.

Već smo se visoko popeли, a sunce postaje nemilosrdno pa ostavljamo Adila i stado u vrletima, dok se mi sa Kovačem vraćamo u prizemlje na zasluzenu čašu vina i doručak od kozjih proizvoda, koji nam je pripremila Dževadova supruga Sena. Bez nje ničega od ovoga ne bi ni bilo, kaže Dževad i dodaje da je ona alfa i omega farme. Na to se supruga samo nasmijala i kratko komentarisala da je ovo ipak težak život sa puno odričanja. Dževad ipak na to uzvrta: - Ja ovdje ne živim. Ja ovdje uživam. ●

Isplati se biti popularan na fejsbuku

Skupite 30.000 instagram followera, održite vaš klout skor i koristite hashtagove na tviteru i imate šansu da osvojite neku od vrijednih nagrada koje nude pojedini hoteli i aviokompanije. U nastavku provjerite koliko se zaista isplati biti popularan na društvenim mrežama

The screenshot shows the official Facebook page for the Nordic Delight Festival. It features a banner for the event on Friday, May 15th, in EKKO Utrecht, featuring Jenny Wilson and Torgeir Waldemar. Below the banner, there's a post from 'Nordic Delight Festival' about a performance by Lydmor. The post includes a video thumbnail of Lydmor singing, her bio, and a link to her YouTube channel. The page has 3,111 likes and various sections like 'O STRANICI' and 'VIDEO-ZAPISI'.

Shareovi i likeovi danas mogu da se pretvore u pravi novac. Došlo je vrijeme da se isplati biti popularna osoba na fejsbuku, instagramu i tviteru, jer su mnoge kompanije smislile načine na koje mogu nagraditi svoje korisnike koji im pomažu da povećaju svoju popularnost putem društvenih mreža.

Hoteli i aviokompanije nude nagrade, popuste i određene pogodnosti turistima koji im ostave dobre dojmove ili postave interesantne slike

na svojim profilima sa njihovog putovanja. Niz je primjera u praksi.

A NORDIC DELIGHT

Hotel Nordic Light u Štokholmu, Švedska, u sklopu svog programa nazvanog „Socijalne mreže kao valuta“, nudi korisnicima između 10 posto popusta do potpuno besplatne sobe za jednu noć koja inače košta 230 funti.

Sedam besplatnih noćenja u ovom hotelu može dobiti svako ko ima 100.000 followera na

instagramu ili 2.000 prijatelja na fejsbuku ili 100.000 fana na stranici. Hotel zauzvrat očekuje objave o tom hotelu od strane korisnika, morate objaviti fejsbuk stranicu i stranicu hotela pri registraciji sobe, kada dođete u hotel i kada ga napustite.

„INSTAGRAM HOTEL“

Hotel u Sidneju je specijalno dizajniran za korisnike instagrama. Svaki ugao, svaki detalj i svaki element hotela je napravljen da bude

dostojan fotografije instagrama. Korisnici instagrama sa 30.000 pratitelja mogu se prijaviti da dobiju jedno noćenje u ovom hotelu besplatno. Oni korisnici koji imaju manje pratitelja mogu svojim fotosima iz hotela izboriti šansu za jedno besplatno noćenje

„TVITER HOTEL“

Hotel Sol Wave House, u Majorci, Španija, posjeduje sobe dizajnirane u stilu tvitera - svuda su plavobijele nijanse. U hotelu se također organizuju

The screenshot shows the official Facebook page for Best Western Travel Leisure. It features a large image of a city skyline at sunset with the text 'Love the Trip, Share the Joy'. Below the image is a post from 'Best Western' about a lunar eclipse. The post includes a video thumbnail of a red moon and a link to a website. The page has 1,067,383 likes and various sections like 'O STRANICI' and 'VIDEO-ZAPISI'.

i zabave sa temama tvitera. Kada gosti dođu u hotel, dobiju pristup specijalnoj aplikaciji tvitera koja je dostupna samo preko WiFi u hotelu.

Gosti hotela mogu dijeliti fotografije, slati privatne poruke, vidjeti ko je online i flertovati slanjem virtualnih poljubaca koristeći #SocialWave tag.

Hotel također posjeduje #TitterPartySuites, sobu za četiri osobe. Zahtjev za punjenje frižidera možete poslati preko tvitera sa #FillMyFridge. Hranu i piće naručujete tako što tvitate na

@SolWaveHouse.

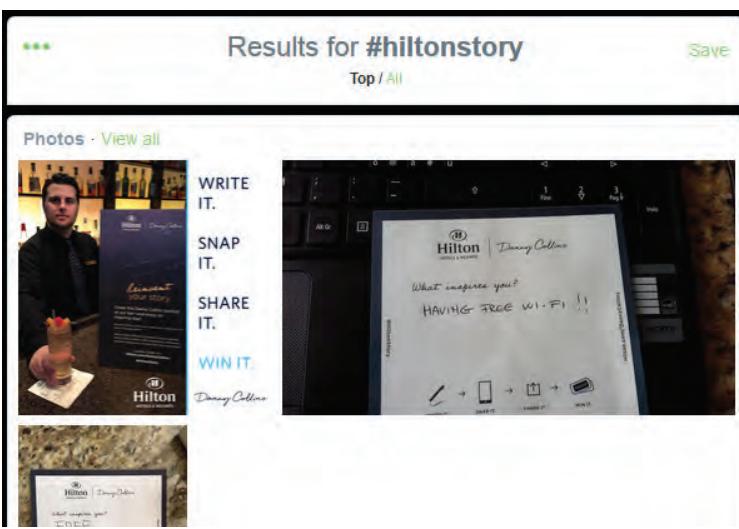
PET NOĆENJA I DŽEPARAC OD 2.500 DOLARA

Best Western posjeduje 4.000 hotela u više od 100 država svijeta. Oni svake sedmice održavaju „Travel Trivia Tuesday“, gdje pobjednik dobiva bon koji vrijedi 100 dolara. Best Western je jako aktivan na fejsbuku, gdje nudi razne nagradne igre svake godine, a korisnici mogu osvojiti pet noćenja u njihovim hotelima na bilo kojoj destinaciji na

kojoj imaju hotel i 2.500 dolara džeparca.

HILTON HASHTAG

Hoteli lanca Hilton se trude da ostanu aktivni na svim socijalnim mrežama. Njihova kampaњa #HiltonStory ohrabruje korisnike da dijele svoja iskustva o odmoru u nekom od hotela Hilton preko fejsbuka, tvitera i instagrama. Biraju se najbolji dojmovi ili fotografije, a ljudi koji su ih postavili dobijaju besplatno dva noćenja bilo gdje

na svijetu.

POPUSTI U LETOVIMA SA KLOUTOM

Aplikacija Klout, koja prati broj pratitelja na socijalnim mrežama, sa American Airlines je organizovala popuste koji ovise od toga koliko ste popularni. Ako imate ocjenu klout veću od 55, dobivate ekskluzivne prostore za čekanje aviona u 22 grada u Americi.

SMJEŠTAJ U NJUJORKU, MAJAMINU, LOS ANĐELESU...

Nova stranica za registraciju u hotelima, nazvana Hotelied, nudi svojim korisnicima šansu da dobiju popuste od 50% za luksuzne smještaje u Njujorku, Majamiju, Portlandu, Los Andelesu i Tel Avivu.

Ali ova ponuda važi samo za one koji imaju mnogo prijatelja ili pratitelja na tviteru, fejsbuku, google+, linkedlnu i instagramu.

SELFJI NA EGZOTIČNIM LOKACIJAMA

La Concha Resort u Portoriku ima promociju pod nazivom „Uzmite paket selfi avantura“. Gosti se ohrabruju da objavljaju selfje na raznim egzotičnim lokacijama i da taguju ili spomenu hotel, uz šansu da dobiju besplatan smještaj.

Svaki mjesec hotel bira jedan od selfija i autor dobija tri noći besplatnog smještaja u hotelu.

SA EXPEDIOM NA PUT OKO SVIJETA

Agencija Expedia svake srijede organizuje 90-minutni chat na tviteru. Teme i nagrade se mijenjaju svake sedmice, a neke od njih su bile put oko svijeta, putovanja na ekskluzivne plaže na Karibima, te bonovi od 500 dolara. ●

Dići palac i obići svijet

Novinarka magazina Start BiH razgovarala je sa Goranom Milivojevićem i Pericom Bruićem, autostoperima iz BiH. Goran je sa 17 godina prvi put putovao autostopom i to kroz Francusku i Švicarsku, a Perica je za 32 dana prešao više od 6.000 km kroz 12 država vozeći se u 90 automobila i pet trajekata

► RAZGOVARALA: Azra Efendić

Autostopiranje je postao popularan način putovanja tokom 30-tih godina prošlog vijeka, a danas je sve manje onih koji se usude podići palac na ulici i ući u auto potpunog stranca. Ali dođe čovjek u situaciju kad mu je autostopiranje najpogodniji prevoz, nekad zbog novca, nekad nema voza ili autobusa, nekad zbog kvara na automobilu, a nekad iz hira i zabave... Nema sumnje da je ovo daleko najjeftiniji i najpraktičniji oblik putovanja i za sve one koji žele putovati i vidjeti svijet, ali nisu u mogućnosti ili ne žele potrošiti previše novca.

NAJTEŽE U VELIKIM GRADOVIMA

Među ljudima koji se još uvijek ne libe podići palac na ulici su i Goran Milivojević iz Sarajeva i Perica Bruić iz Šekovića.

- Prvi put sam stopirao kada sam imao 14 godina. Tada sam živio u Belgiji i podigao bih palac i stopirao na manje uda-

VRIJEDAN SVAKE SEKUNDE

E taj pogled je vrijedan svake sekunde stopiranja, svakog atoma snage koji smo potrošili, svakog koraka koji smo napravili kako bismo došli do ovog magičnog mesta

Ijenosti, od sela do sela ili od grada do grada. Prvi put sam sa 17 godina zaista putovao autostopom i to kroz Francusku

i Švicarsku, sa svojim najboljim prijateljem. Nosio sam ogromni ruksak i šator - prisjeća se dvadesetčetverogodišnji Goran početaka svojih avantura.

Kaže da tada nisu imali određene destinacije, već bi se svaki dan probudili i razmisljali o mjestima koja im zvuče zanimljivo i onda bi stopirali do njih. U svojim dosadašnjim putovanjima nije imao nikakvih negativnih situacija, osim što put nekada zna biti neudoban.

- Autostopiranje je jednostavno, sigurno i, što je najbolje od svega, potpuno besplatno! Jedino što je nezgodno u svemu tome je što put zna biti neudoban i da nikada ne znaš koliko vremena ti treba da dođeš do neke destinacije - priča Goran. Prisjeća se situacije kada je zaglavio u Parizu na nekoliko sati u očajnoj potrazi za prevozom.

- Nakon nekog vremena uzaludnog

► 9 SAVJETA ZA AUTOSTOPERE

- Pripazite kome ulazite u automobil. Ako vozač djeluje sumnjivo ili alkoholizirano, propustite ponuđenu vožnju
- Izgledajte pristojno i veselo
- Prtljagu svedite na minimum kako biste je lakše držali pod kontrolom
- Nosite samo jednu kreditnu karticu, a u novčaniku držite minimalnu količinu gotovine
- Unaprijed isplanirajte spavanje kako ne biste završili na pločniku uz rub ceste
- Spavanje uz cestu u nekim državama Zapadne Europe novčano je kažnjivo
- Ne stopirajte na autocesti. Kada izlazite iz automobila zamolite vozača da vas ostavi

na početku ili kraju autoceste ili na benzinskoj postaji

- Naučite osnovne fraze jezika koji se koristi u zemlji kroz koju putujete. Na taj način ćete se lakše sporazumjeti sa vozačem
- Putujte u paru radi sigurnosti. Najbolje ćete proći ako vas je dvoje. U slučaju da je skupina veća, razdvojite se na manje grupe. U sljedećim slučajevima ćete najbrže dobiti vožnju:

 1. jedna cura
 2. dvije cure
 3. cura i dečko
 4. jedan dečko
 5. dva dečka

Foto: Privatni albumi

Perica i njegov rođak Slaviša: "Malo-pomalo, kupili smo ruksake, vreće za spavanje, šator, kameru, plinsko kuhalo i drugo. Novaca za navigaciju nije bilo, pa smo se odlučili poslužiti starim atlasom iz 80-tih godina prošlog vijeka koji smo kupili na pijaci"

stopiranja sreli smo jednu stariju ženu koja se sažalila na nas i odvela nas svojoj kući, gdje je živjela sama. Upravo je bila završila svoju smjenu od 14 sati na poslu, nije imala muža, a radila je toliko da bi njen sin mogao da uči i ide u školu. Divno nas je ugostila, nahranila i ponudila prenoćište. Ujutru nas je probudila sa sokom od narandže i sendvičima i odvela nas na mjesto gdje je lakše stopirati - prisjeća se Goran i dodaje kako je najteže naći prevoz u velikim gradovima sa velikim gužvama.

Najdaljnji put koji je prešao autostopom je oko 1.500 kilometara, od Belgije do Štokholma. Trebalо mu je oko pet dana i na putu do tamo bi zastao na nekim mjestima, pa bi svirao u nekim restoranima u zamjenu za besplatnu hranu i piće, kao što je to, naprimjer, učinio u Kopenhagenu.

- Najljepša stvar s autostopiranjem je

to što često završiš na mjestima na koja nikada nisi očekivao da ćeš otići, upoznaš zanimljive ljude, često stekneš i dobre prijatelje. Jednom sam putovao dvije sedmice sa grupom ljudi koji su me pokupili u Hrvatskoj - tamo sam ih slučajno upoznao, a zajedno smo kroz putovanja iskusili divne stvari. To mi je bio najbolji odmor ikada - živjeli smo od plaže do plaže, pili vino i uživali u životu - zaključuje Goran.

Iako o autostopiranju ne postoje pouzdane statistike, autostopera je sve manje i većina njih su mladi entuzijasti koji tako putuju svijetom. Istovremeno ima i različitih kulturno-geografskih pristupa autostopu, pa je u nekim državama na Bliskom Istoku i u zapadnoj Africi slavni autostoperski podignuti palac krajnje neumjesan i jednak pokazivanju srednjeg prsta na Zapadu, dok bi na nekim drugim mjestima mogli razumjeti

da samo pokazujete da je sve u redu i proći pored vas. U takvim slučajevima bolje je dozivati prevoz mahanjem otvorene šake ili upiranjem kažiprsta u smjeru u kojem želite ići. Putnički magazini koji su pisali o stopiranju napominju da je solidarnost na ulici veća tamo gdje socijalne razlike nisu velike dok se sa većim socijalnim razlikama smanjuje i milost za stopere.

Prema nezvaničnim podacima, u Australiji ili Kanadi nema problema sa stopiranjem, kao ni u većem dijelu Evrope. Na širokim prostranstvima tranzicione Evrope moguće je očekivati razne situacije, od širokogrudnog stajanja i besplatne vožnje do uplašenog bježanja od stopera. Nijemci tradicionalno najrjeđe staju stoperima, čak i kada im je automobil potpuno prazan, dok se Italijani i Španci ponašaju suprotno: često staju, a kada im je auto pun saputnika, uspore i pokažu vam rukom da imaju dobru

"Goran Milivojević: Autostopiranje je jednostavno, sigurno i što je najbolje od svega, potpuno besplatno"

volju, ali ne i mesta... Na najnižem dijelu ove ljestvice su latinoamerički vozači, dok se u islamskim zemljama, vjerovatno u skladu sa vjerskim preporukama o pomoći bližnjemu, većina vozača zaustavlja na podignut palac. Iz ovog bi se moglo zaključiti da stopiranje u većem dijelu svijeta jeste preporučljivo. A da je itekako efikasno i učinkovito pokazuje priča Perice i Slaviše koji su za 32 dana prešli više od 6.000 km kroz 12 država vozeći se u 90 automobila i pet trajekata.

EVO NJIHOVE PRIČE

- Svi mi svakodnevno razmišljamo o blesavim stvarima koje bismo mogli uraditi i oko 80 posto tih ideja odložimo kao *moraću to jednom u životu* i to, naravno, nikada ne ostvarimo. Oko stopiranja je bilo raznih događaja, prvenstveno lokalna putovanja Sarajevo - Beograd ili Sarajevo - Zagreb svaki put kada bi čuli za neku dobru metal ili rock-svirku, ali nikako mi nije uspijevalo da ostvarim svoju želju za nekim daljim stopiranjem. To sam uvijek prebacivao u

folder *moraću to jednom u životu*, sve dok nisam sreo rođaka Slavišu Pavlovića i iz dosade mu predložio *ljeto u Norveškoj*. Nije postavljao pitanje kako jer se autostop nekako podrazumijevao - ni on ni ja nismo daljni rođaci Dan Bilzeriana. Odmah je prihvatio i tako je počelo planiranje rute i pripremanje stvari za polazak. Do ljeta je preostalo svega par mjeseci, a od opreme nismo imali skoro ništa. Malo-pomalo, kupili smo rukavice, vreće za spavanje, šator, kameru, plinsko kuhalo i drugo. Novaca za navigaciju nije bilo, pa smo se odlučili poslužiti starim atlasom iz 80-tih godina prošlog vijeka koji smo kupili na pijaci. Polovina jula se približavala, a želja da se *otisnemo* je rasla. Već dugo vremena nisam osjetio taj osjećaj dječje nestreljivosti. Skupili smo tih zajedničkih 500 eura, alat za zaradu – gitaru ko-

ja je već bila spakovana i krenuli smo. Lagano smo napustili Bosnu, prezivjeli prvi temeljiti pretres na hrvatskoj granici i spaivali u Ljubljani. Tek kada sam se probudio nakon tog prvog spavanja na putu postao sam svjestan da je ludilo počelo. Gradovi su počeli da se nižu, a osjećaj slobode je rastao. Ne postoji ništa ljepše od buđenja na nepoznatom, upoznavanja nepoznatog i odlaska u novo nepoznato. Dani su nam uglavnom prolazili u obilasku gradova, sviranju od koga smo zarađivali najveći dio džeparca i traženju mjesta za kampovanje, ukoliko prethodno nismo dogovorili mjesto za prenoćište kod prijatelja ili preko couchsurfinga. Sjajne dane proveli smo u gužvi Praga i Berlina gdje smo se i zadržali najduže, čak 14 dana. Sviranjem smo nailazili na razne situacije, a u našoj korpi u kojoj smo skupljali priloge završavalo je svakojakih stvari. Jedan radnik cvjećare u Berlinu, koji nije imao čime da plati pjesmu, poklonio nam je kaktus, a Bosanac na kojeg smo slučajno naletjeli platio mi je

godinu fakulteta.

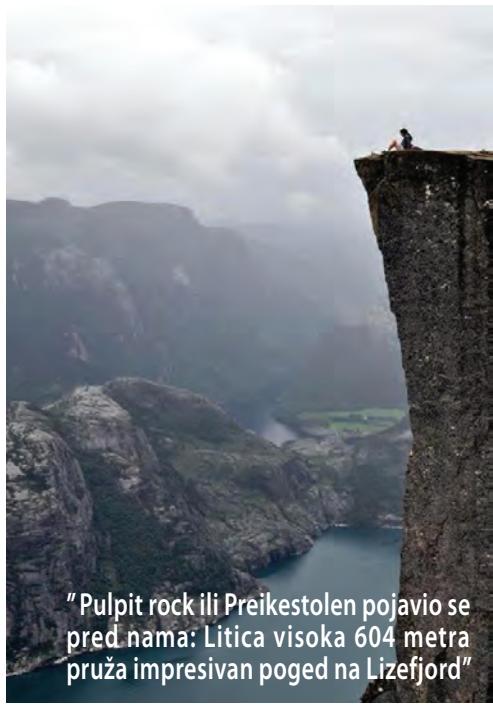
NIKAD NE ZNAŠ ŠTA JE SLJEDEĆE, A TO JE BIT

- Kada nam je gradska gužva dosadila, nakon obilaska Ljubljane, Graca, Beča, Brna, Praga, Drezdena, Berlina i Hamburga, uputili smo se prema Skandinaviji i našem krajnjem odredištu - Puplbit rocku. Prelazak iz Njemačke u Dansku totalno je promjenio osjećaj. Velike gužve nije bilo, pejzaž je postajao sve topliji, a ljudi hladniji, ali susretljivi. Odmorili smo se dva dana u Kopenhagenu i žurno prošli kroz Helsingborg i Geteborg da bismo se što prije dokopali Norveške. Na prelazu Moss-Horten, nedaleko od Oslo, uspjeli smo da se ukrcamo u kamp-kućicu norveških šumara koji su svratili do Švedske u nabavku namirnica. Susjedna Švedska im je puno jeftinija, pa povremeno napravili krug radi uštede. Odmah su nas ponudili pićem, a kada smo im rekli odakle dolazimo postali su još ljubazniji. Sa njima smo zakoračili na teritoriju Norveške. Zemlja beskrajnog zelenila, ledenog mora, fjordova, fantastičnih legendi i priča, prekrasnih drvenih kućica i vikinga sada je bila pred nama. Rijetka naseљenost, nepostojanje pravih autoputeva, ispresjecanost jezerima i zakonska dozvola za kampovanje na bilo kojem mjestu u trajanju od tri dana čine Norvešku savršenom zemljom za autostopere, ljubitelje priro-

AKTUS I FAKULTET

Sviranjem smo nailazili na razne situacije, a u našoj korpi u kojoj smo skupljali priloge završavalo je svakojakih stvari. Jedan radnik cvjećare u Berlinu, koji nije imao čime da plati pjesmu, poklonio nam je kaktus, a Bosanac na kojeg smo slučajno naletjeli platio mi je godinu fakulteta

de i kampere. U malom mjestu Horten, koje broji ne više od 20.000 stanovnika, odmah smo naletjeli na Husby muzički festival koji se tu održava jednom godišnje, u dvorištu kuće jednog od mještana koji

"Pulpit rock ili Preikestolen pojavio se pred nama: Litica visoka 604 metra pruža impresivan pogled na Lizefjord"

Perica i Slaviša: "Sviranjem smo nailazili na razne situacije, a u našoj korpi u kojoj smo skupljali pri-loge završavalo je svakojakih stvari"

nam je ponudio noćenje kada je čuo oda-kle dolazimo. Odbili smo ga jer smo htjeli nastaviti sa kampovanjem. Ljudi na festi-valu su nas čudno posmatrali i smješkali se jer smo bili u jaknama, do grla zakop-čani, dok su oni bili u majicama kratkih rukava. Dobro došli u Norvešku! Sljedeća destinacija bio je Kristiansand, grad na samom jugu Norveške koji je ime dobio po kralju koji je odlučio izgraditi grad na mjestu gdje to nikome drugom do tada ni-je pošlo za rukom. Na izuzetno pjesko-vitim i nestabilnom tlu uspio je izgraditi prekrasan mali grad u kojem je svaka uli-ca pod pravim uglom. Pošto nas kiša nije pošteldjela, odlučili smo put nastaviti pre-ma Stavangeru. Iz Stavangera smo trajek-tom prešli u Tau i tada je počelo pješaćenje jer do našeg konačnog cilja ne postoji ce-sta, nego samo mala planinska stazica po kršnom kamenitom terenu duga oko šest

kilometara. Krenuli smo u sumrak, baš kada se svi ostali vraćaju. Teret koji smo nosili, oko 15 kg po osobi, i neodgovara-juća obuća učinili su da put prema vrhu bude pravo neudoban, a kada se smračilo postavili smo šator, upalili plinsko ku-halo i napravili ljutu tajlandsку supu koju smo kupili u Berlinu. Preljuta supa nam je odlično došla jer je, i pored izolacione folije, noć u dubinama norveških fjorda-va bila prilično ledena. Ujutro kada smo se probudili i ugledali prizor pred nama shvatili smo da je vrijedilo svakog uboda kamenčića dok smo spaivali na kamenju tu noć. Imali smo još oko dva kilome-tra strmog stjenovitog terena do odre-dišta, koji smo, malo-pomalo, kroz do-bacivanja i šalu, brzo prošli. Pulpit rock ili Preikestolen pojavio se pred nama: li-tica visoka 604 metra pruža impresivan pogled na Lizefjord. E taj pogled je vri-jedan svake sekunde stopiranja, svakog atoma snage koji smo potrošili, svakog koraka koji smo napravili kako bismo došli do ovog magičnog mjesta. Zadržali smo se oko dva sata i bez riječi razgle-dali oko sebe, a onda smo uzeli ruksake i krenuli lagano prema brodu Norveška - Danska. Čitavim putem smo sabirali utiske i slabo razgovarali. Kada konač-no uđemo u BiH, prvo vozilo koje nam staje je kombi pun paprika i krompira u kojem ponovo počinje zezanje i prepri-čavanje doživljaja. Totalno premoren i fascinirani svime što smo doživjeli na-kan 32 dana na putu, nismo mogli a da ne počnemo planirati neko novo puto-vanje i neku novu avanturu - priča Perica o nesvakidašnjem poduhvatu koji nikada ne bi bio realizovan da on i Slaviša nisu imali hrabrosti ili ludosti da podignu pa-lac i stopiraju.

RADOMIR MIHAJLOVIĆ TOČAK, MUZIČAR, TEKSTOPISAC, LEGENDARNI GITARISTA

Od mlađih učim šta je aktuelno, a oni od mene šta je temeljno

Jedan od najboljih i najcjenjenijih gitarista na prostoru bivše SFRJ, Radomir Mihajlović TOČAK za magazin Start BiH govori o pripremama za predstojeći veliki koncert na Ušću (Beograd, Srbija), nekadašnjoj rok-sceni, Bijelom dugmetu, Deep Purpleu, Ericu Claptonu... Ekskluzivno za Start otkriva i neke detalje iz knjige o „Smaku“ koju trenutno priprema

► PITAO: Zdravko Čupović zdravko@startbih.info

Oporijeklu svog nadmika Radomir Mihajlović Točak je ranije izjavljivao: „Moj otac je bio amater pjevač i on me je učio muzici. Bio je po zanimanju kolar. Pravio je fijakere, stara zaprežna kola... To je zanat koji je izumro. Na čudan način se istorija ponavlja. Evo, izgleda da će i ovaj moj zanat, zanat gitariste biti zaboravljen. Dakle, moj otac je imao istetoviran točak na ruci i od sile moje braće (moj otac je imao 11-toro djece i svi smo mi bili njegovi točkovi) ja sam jedini istetovirao točak kao porodični simbol. I društvo me je prozvalo Točak. Tek kasnije sam shvatio simboliku toga...“ Točak, gitarista, tekstopisac i kompozitor još u petoj godini života počinje da svara žičane instrumente, da bi se u devetoj opredijelio za gitaru.

Daleke 1971. godine, zajedno sa bubnjarcem Slobodanom Stojanovićem Kepom i basistom Zoranom Milanovićem, osniva rok-grupu „Smak“ koja će postati jedna od najvažnijih rok-grupa, a Točak jedan od najboljih i najcjenjenijih gitarista na prostoru bivše SFRJ (Socijalistička federalna republika Jugoslavija).

Srbijanski mediji najavljuju koncert ove kragujevačke grupe kao pravi veliki spektakl koji će se u junu ove godine održati u Beogradu na Ušću, nakon što je, kako kažu, njihov nastup u Areni 2012. (Beograd) proglašen koncertom godine. Grupa će na Ušću nastupiti u kompletnoj postavi, na čelu sa osnivačima i novim članovima koju čine: Dejan Najdanović Najda - vokal, Mikica Milosavljević - gitara, Dejan Stojanović Kepa jr. - bubnjevi, Dejan Zdravevski – klavijature i Filip

bluz, „Satelit...“ i danas su veoma slušani.

ŠTA PUBLIKA TRAŽI

Kako teku pripreme za veliki koncert Smaka na beogradskom Ušću, koliko dnevno svirate i gdje imate probe?

- Za sada je sve u najboljem redu. U toku je priprema repertoara, ubacivanje - izbacivanje nekih pesama što je vrlo delikatan posao s obzirom na ukupnu količinu i starih i novih. Prilagođavanje pevačkih deonica. Dobar deo posla je već odavno završen, a tiče se zvuka. Vežbamo po dva puta u toku dana pa se onda za vikend odmaramo radеći ostale poslove marketinga i produkcije. Skupljamo se u prostorijama kragujevačkog Doma omladine, gde smo inače uvek do sad vežbali.

Da li je već poznat repertoar i šta generalno mogu očekivati posjetiocu?

- Iskren da budem, i sami smo u večitoj dilemi. Imamo dva osnovna parametra prilikom kreiranja repertoara, šta publika traži i šta nam najbolje zvuči. Osim, naravno, standardnih kompozicija, kao sto su *Daire*, *Profesor*, *Satelit*, *Crna dama*, *Blues u parku*... bojim se da sve ostalo može da ostane ili bude zamjenjeno. Nadamo se da će svi naći ponešto što željno iščekuju.

Kada ste imali posljednji koncert u Bosni i planirate li možda koncert u Sarajevu?

- U novoj postavi Smaka, sa Najdom kao pevačem, imali smo jedan nastup u FIS-u pre više od 10 godina. Imali smo i nastup na moto-skupu u Tuzli, na jezeru. Sve je to pre malo. U staroj postavi je to sigurno bilo mnogo davno, više se i ne sećam osim

NEPOZNATO

Prelomni trenutak je bio kada je Laza otišao iz Kragujevca za Borike, gde su ga čekali ostali iz Bijelog dugmeta samo ja za to nisam znao

Milanović - bas gitara.

Ovi rokeri čvrstih rifova bili su i ostali uzori jedne cijele generacije, ali i onih novih, a njihovi vanvremenski hitovi poput „Daira“, „Crne dame“, „Ulazak u harem“, „Šumadijski

► YOUTUBE KAO ALTERNATIVA

Koliko ste danas orijentisani na youtube i nove kanale komunikacije ili to ipak prepuštate producentima i izdavačima?

- Ne, naravno. Prihvatio sam youtube-kulturu kao jedinu alternativu posrnulom izdavaštvu

shvatajući da nam je internet umnogome pomoćao da se vratimo na scenu. Sam ažuriram svoje kanale „smakininfo“, „rmtjazz“ i „dobariff“. Kada bih imao više vremena sigurno bih i dalje postavljao nova i nova video. Biće još toga valjda...

Kada bi bilo pameti i kada bi sve prepustili nama rokerima, b

A person wearing a cowboy hat and a dark jacket, holding a guitar, performing on stage.

FILOZOFIJA NIKOLE TESLE

U Vašoj životnoj filozofiji Nikola Tesla zauzima važno mjesto. Zašto?

- Do skora nisam shvatao da je Tesla pre svega bio savremeni filozof, matematičkog tipa. Malo je, međutim, poznato da je bio veliki ljubitelj poezije i literature uopšte, esteta među naučnicima. Tesla je imao realnu viziju života koja se skoro u potpunosti ostvarila, samo što bi bežični prenos energije bio danas još dragoceniji da je to nekome bilo u interesu. Kako bi mogli da naplate uloženi kapital? Vladimir Pišta je napisao knjigu *Život među senkama*, u Dučićevom stilu opisao život i put Nikole Tesle. Tu knjigu svima toplo preporučujem.

foto: Luka Pilipović

a, bez obzira koliko smo stari, mi bismo nešto dobro napravili

Grupa Smak;

STOJE: Mikica Milosavljević,
Zoran, Kepa, Točak, Boris
SJEDE: Dejan Stojanović, Dejan
Zdravevski, Filip Milanović

Autor fotografije: Miloje Lija
Obrenović

da smo noćili u hotelu Bristol. Planiramo veliki nastup u Sarajevu, ali za sad je to samo ideja.

Šta generalno mislite o nekadašnjoj sarajevskoj rok-sceni i kakav je bio odnos sa Bijelim dugmetom?

- Vidim da ljudi to jako interesuje u obe države. Pa, možda smo u medijima bili ne-kakvi takmaci, ali smo se u privatnim odnosima poštivali. Naš klavijaturski Laza Ristovski je neko vreme proveo u Sarajevu svirajući u Bijelom dugmetu. Tamo je stekao prijatelje, a preko njega smo i mi ostali imali razna druženja sa našim kolegama. Sarajevska scena je bila jedna od najjačih u zemlji, od legendarnih Indeksa pa naovamo. Saradivali smo sa Teškom industrijom, Divljim jagodama. Ja sam lično imao veliku želju da napravim nešto sa Đidijem Jankelićem, ali ništa od planova. Seid Memić Vajta je davno dolazio čak u Kragujevac iz Travnika da proba kao vokalni solista sa nama, ali se onda Boris vratio u bend.

OKUPITI VELIKANE BIVŠE YU ROK-SCENE

Jednom prilikom ste izjavili da Vam je želja da na jednom mjestu okupite sve velikane nekadašnje Yu rok-scene, što bi sigurno bio najveći muzički spektakl, možda svih vremena. Da li ste išta uradili na realizaciji te ideje?

- Kada bi bilo pameti i kada bi sve prepustili nama rokerima, bez obzira koliko

smo stari, mi bismo nešto dobro napravili. Nije to samo naše mišljenje, sigurno je da bi se i publika složila. Čekali smo punih godinu dana kada je **Tito** umro, a onda je prvi veliki koncert bio u Zenici, na

smo pokušavali sa serijom koncerata **YU Rok-legende**, ali se tamo sve i završilo, svi rali smo u Zagrebu, Sarajevu, Novom Sadu i Beogradu. Nastupali su Indeksi, Drago Mlinarec, Željko Bebek, Yu grupa, Time, Korni grupa i RM Točak bend, bilo je stvarno dobro.

Nekako se čini da rok-scenu u bivšoj Jugoslaviji i danas u životu drži staru školu. Imate li nekog favorita od ovih mlađih?

- Naravno da pratim i mlađe bendove. Tačno je da rok-scena počiva još uvek na legendama i to je dobro, ali bi još bolje bilo kada bi eksplodirala serija novih bendova. U Sarajevu pratim šta radi Muris Varajić, odnosnu Emir Hot u Londonu, oni su supermomci. Pohvalno je i sve ono što je sarajevska TV radila sa emisijom *Rat bendova*. Mislim da je Zele Lipovača odigrao ulogu velikog rok-promotera, to je jasno svima. Moj favorit su momci iz beogradskog trija Hipnagoga slike, oni sviraju instrumentalni progresiv.

Zanimljivo je da uprkos tome što ste živa legenda ovih prostora nikada niste krali da uvijek nađete vremena i da pratite nove muzičke trendove, ali i poslušate mlađe naraštaje. Da li se možda nešto u međuvremenu promijenilo?

- Nije se ništa promenilo i dalje radim sa njima. U pitanju je uzajamna korist, ja saznajem od njih šta je aktuelno, a oni od mene šta je temeljno. Mogu samo da

IMAO SAM ŽELJU
Sarajevska scena je bila jedna od najjačih u zemlji, od legendarnih Indeksa pa naovamo. Saradivali smo sa Teškom industrijom, Divljim jagodama. Ja sam lično imao veliku želju da napravim nešto sa Đidijem Jankelićem, ali ništa od planova. Seid Memić Vajta je davno dolazio čak u Kragujevac iz Travnika da proba kao vokalni solista sa nama

stadionu Čelika. Sve dupke puno, narod se uželeo zvuka, pre toga smo slušali tišinu. Realizacija nije u našim rukama, ali mislim i dalje da postoji evidentna potreba za takvim događajem. Sredinom 80-ih

konstatujem - mladi rokeri vole istu onu muziku koju smo i mi nekad davno voleli, baš zato što je ona stvorena za mlade ljude i zato što su je oni i stvarali. Ponekad ne mogu da verujem svojim očima, deca od 8 do 12 godina jure za starim hipi-momcima i od njih traže autograme, to je divan osećaj.

LEGENDE O DEEP PURPLEU I ERICU CLAPTONU

Da li je tačno da je Ritchie Blackmore, iz Deep Purplea, bio vrlo frustriran Vašim umijećem jer je mislio da ste mu, kao predgrupa 1975. u Beogradu, ukrali show?

- Oh, mislim da to nije tačno, ali svašta se priča jer smo kao njihova predgrupa zainteresirani imali vrlo uspešan nastup. U sećanju je loša i tmurna atmosfera među članovima Deep Purplea još i pre koncerta, oni su već bili pod pritiskom sopstvenih trivenja i znamo pouzdano da je njihov nastup kasnio čitav sat, a da pritom niko nije znao zašto. Nama ne bi ni na kraj pameti bilo da su veliki rokeri uradili nešto zbog nas. Dok smo mi nastupali primetio sam bubenjara **Iana Paisa** kako стојi sa prekrštenim rukama i pažljivo sluša kako mi sviramo, verujem da mu je bilo zanimljivo, tim pre što je **Kepa** u to vreme svojim stilom jako podsećao na njega.

Moram Vas pitati i za još jednu legendu. Da li je tačno da Eric Clapton nije mogao odsvirati „Ulazak u barem“ kada ste se jednom prilikom navodno sreli u Londonu?

- To je ipak samo legenda. Nikad nisam imao čast da upoznam Erica Claptona. Verujem da nije bilo zle namere u takvim pričama, naši fanovi su bili i navijački raspoloženi.

Da li ste ikada imali poziv da počnete svirati u nekoj od velikih američkih ili britanskih grupa?

- Ne, nisam. Mada sam imao ogromnu želju, posebno ako bih mogao išta da uradim sa Jethro Tull, velikim idolima svih nas u Smaku. Ali, s ovog aspekta gledajući, bolji gitarista od Martina Beera sigurno ne bi mogao da postoji.

Pišete knjigu o Smaku. Kada bi se ona mogla pojaviti na tržištu i možete li nam otkriti bar jedan mali, javnosti do sada nepoznat detalj?

- Praktično sam završio knjigu o Smaku, ali slede razna dodavanja tekstova i mnogi drugi poslovi na pisanju knjige za šta trenutno nemam vremena. Prelomni trenutak je bio kada je Laza otiašao iz Kragujevca za Borike, gde su ga čekali ostali iz Bijelog dugmeta, samo ja za to nisam znao jer sam čekao popravku našeg kamiona u Derventi. Kada sam napokon stigao kući oko pet sati ujutru, već nakon dva sata su me moji iz

PRETERANE CIFRE

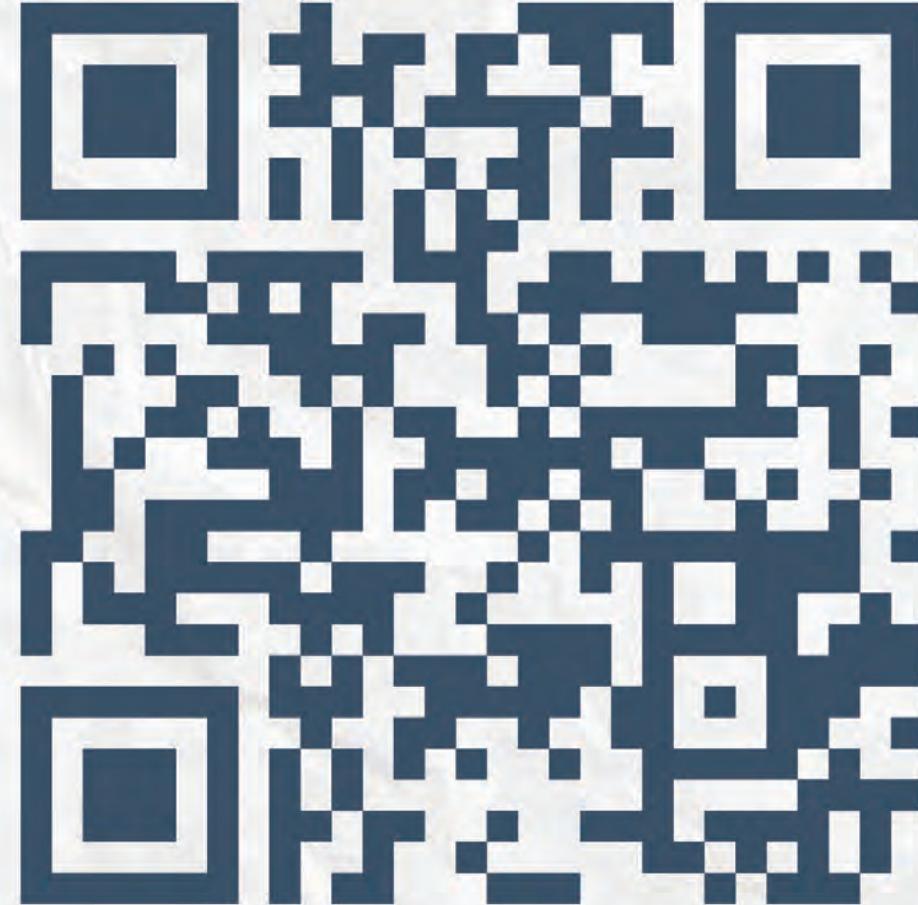
Ovih dana gitara Georga Harrisona na kojoj je odradio desetak koncerata tokom 1963. prodata je na aukciji za 485.000 dolara. Koja je Vaša najdraža gitara na kojoj ste svirali i postoji li cijena za koju biste je prodali?

- Ja imam fender stratocaster iz 1964. godine. To je čuvena „L“ serija i nema para za koje bih se od nje odvojio. Mislim da su preterane cifre u cenama za gitare legendarnih gitarista, ali ko ima toliki novac, ja mogu da ga razumem, možda bih i sam kupio gitaru velikog Georgea.

benda budili da mi saopšte vest, nisam povjeravao ni reč, ali se ispostavilo kao tačno. Imali smo međutim sreće i vrlo brzo našli dostojuću zamenu u Mikiju Petkovskom iz Skoplja.

Prije toga ste napisali i Školu gitare. Hoćete li ozbiljnije u književne vode?

- Mislim da su to neodvojive stvari u mom životu. Možda sam najviše radio muziku, ali nikad nisam prestao da se bavim literaturom, dizajnom i uopšte likovnom umetnošću, kao i video-poslom, sve što je umetnost za mene je isto i jedno. U tom smislu je **Richard Wagner** moj veliki idol zato što je bio podjednako dobar u svakom ondašnjem mediju. Povremeno baš puno pišem, beležeci razna razmišljanja. ●

[GET IT ON
Google play](#)
[Download on the
App Store](#)

ekapija.ba

IZVAN VREMENA Ž.R.Č.Č.

RADIO OTVORENA MREŽA

• svakog petka od 16.30 do 18.00 sati

SARAJEVO 106,2 Mhz JABLJANICA / KONJIC 98,4 Mhz BIHAC 107,4 Mhz
TUZLA 102,1 Mhz SREBRENICA 105,6 Mhz JAJCE 98,3 Mhz
MOSTAR 94,0 Mhz BANJA LUKA 101,4 Mhz TREBINJE 106,4 Mhz

STUDENTSKI R A D I O SARAJEVO

eFM 95,2 MHz

www.radiom.net

RADIO M

98,7 FM

ZENICA 89,9 FM TUZLA 106,3 FM BANJA LUKA 104,2 FM

MAS MEDIA

super OGGLASI

Najtiražniji BH oglasnici bazar

BESPLATNI Mali OGLASI

033 212 160

SMS OGLASI: 091 110 500 (1 objava), 091 210 501 (4 objave)

REKLAMNI OGLASI: 033 444 354

www.superoglassi.ba

ALEKSANDRA PANDUREVIĆ: DODIKU NEĆE POMOĆI NI PAPCI

BOSNA

NEZAVISNA INFORMATIVNA REVIJA

GODINA XXI | BROJ 968 | SARAJEVO 28.5.2015. | CIJENA 3 KM

SDA STRANKA DOŽIVOTNOG ALIJE

www.slobodna-bosna.ba

ISSN 0354-5436 | PRINTED IN BOSNA AND HERZEGOVINA

9 770 338 143005 00166

www.startbih.info

JEDINI U BiH: ŽENSKI KLUB KOŠARKE U KOLICIMA BAMBI

Nikada se sa turnira nismo vratile bez pehara

Svoju prvu utakmicu odigrale su u kolicima za kretanje po kući, što je daleko od kolica za košarku. To im nije smetalo da pobijede, i tada i u brojnim narednim utakmicama. I danas mnoge od njih nemaju adekvatna kolica, a i ova koja imaju istrošena su, stara i po 15 godina.

Zbog toga im se tokom utakmica dešavaju nezgode, ali to ih ne sprečava da igraju i budu najbolje. Istini za volju, one su jedini ženski košarkaški klub u kolicima, nema ih ni u regiji, ali one ravnopravno igraju protiv muškaraca i nerijetko pobjeđuju!

Sve smo se poznavale i prije osnivanja kluba, uglavnom iz bolnice iz vremena lječenja, '98 i '99. Sve smo civilne žrtve rata. Ja sam, recimo, ranjena kada sam išla da se javim na posao, Hurmija je imala osam godina kada je u Srebrenici ranjena dok se igrala sa sestrom

pod jabukom, Mirsada, Sedina... - priča Šefika Skorupan, predsjednica Ženskog kluba košarke u kolicima „Bambi“, ali i glavni pokretač svih aktivnosti u ovoj veseloj družini.

BILE SMO UPORNE

Po izlasku iz bolnice održavale su kontakte,

ali im je generalno bilo teško - trebalo se navići kretati u kolicima, a vrlo je teško pokretati točkove; kuće im uglavnom nisu bile prilagođene za to i sve je bilo dosta teško. Ali jednog dana Šefika je čula da muškarci u kolicima igraju košarku na Ilijži, bio je neki turnir i pozvala je Mirsadu da to vide. >

- Dok sam ih gledala pomislila sam da bismo to mogle i mi. Mirsadi se ideja svidjela, ali je nekako bila suzdržana, pitala se sa kim ćemo igrati jer ne možemo nas dvije same. Odlučila sam pozvati sve žene u kolicima koje poznajem. Kada sam došla kući zvala sam jednu po jednu i svaka je imala neki izgovor kao *to je teško, kako ćemo mi to*, ali sam svakoj rekla da jeste teško, ali da sigurno možemo jer je vjerovatno i muškarcima bilo teško kada su počinjali - priča Šefika.

Prilično brzo se okupilo desetak žena različitih godina i krenuli su na prvi trening.

- **Bilo je strašno teško:** ne možeš loptu voditi, a do koša dobaciti ni pod razno. Jedva jedna drugoj dodamo, a lopta ispadala, ne možemo je stići, ali mi smo bile uporne. Malo su nam pomogli i muškarci i počele smo ojačavati i nekako je naša igra polako poprimala svoj oblik - kaže Šefika.

A onda je došao turnir u Italiji. Trebalo je da ide više klubova iz BiH, a jedan klub iz Tuzle se dvoumio, pa je muška ekipa predložila Bambinama da one idu sa njima. Bez adekvatne opreme, mahom u kućnim kolicima i bez neke velike pripreme, krenule su.

- Neke od nas doobile su sportska kolica koja su muškarci odbacili, ali stara više od deset godina. Bio je to strašno naporan put za sve nas, autobusom, užas. Ali dođemo mi u Italiju, krene žrijebanje, izvlače se ceduljice iz šešira i mi dobijemo Sarajevo! K'o kec na desetku! Odigramo utakmicu, oni nas malo puste da se ne obrukamo i od tada počinje naša međunarodna sportska avantura - smješka se

Šefika, a oči joj živa žeravica kao da poručuje: *mi možemo sve!*

Naglašava da ovakvih klubova, košarkašica u kolicima, nema ni u Sloveniji, ni u Srbiji, Hrvatskoj ili Crnoj Gori.

- **Ima jedan klub u Italiji,** ali one putuju satima do tog grada u kom se okupljaju na treninzima. Mi smo sada u prvoj ligi BiH, registravane i vrtimo se evo već 15 godina - kaže Sedina Brezac, a Mirsada Mešanović i Šefika dodaju da treba doći u klub i vidjeti sve njihove pehare.

- **Bile smo u Obrenovcu, Banjo Luci, Sloveniji, Italiji, Sanskom Mostu...** I nikada se sa nekog turnira nismo vratile bez pehara - dopunjavaju jedna druga.

- **Imamo pravo povesti pojačanje, to mogu biti i dva muškarca i mi to koristimo** - dodaje Šefika.

Na pitanje *kako slave pobjede uglaš odgovaraju da završe u kafani.*

- **Zadnji smo gosti svaki put** - kaže Mirsada veselo i pomalo stidljivo.

KKK Bambi okuplja 14 aktivnih članica i tri prateća člana koji redovno obavljaju treninge. Takmiče se u Prvoj ligi košarke u kolicima BiH i to u muškoj konkurenциji, s obzirom na to da su jedini ženski klub u BiH. Njihov osnivač je Udrženje paraplegičara i oboljelih od dječje paralize Kantona Sarajevo.

Pojašnjavaju nam da ekipa košarke u kolicima broji pet igrača i da bi trebale imati isto toliko igrača na klupi, za rezervu, da u ekipi nema pozicije nego svi igraju sve, da su pravila za košarku u kolicima ista kao za košarku bez kolica, da je dvokorak dva okreta točkom, da u ekipi na terenu može biti i muškaraca i zdravih ljudi, ali i ti zdravi moraju igrati iz kolica, te da ekipa na terenu ne smije imati više od 14,5 bodova, odnosno da zbir ljekarskih ocjena zdravstvenog stanja igrača ne smije biti iznad 14,5.

- **Svako od nas ima svoj ljekarski karton i ljekar koji prati naše stanje daje ocjenu stanja, pa mi u kolicima koji smo sasvim nepokretni imamo jedan bod, a oni koji su zdraviji ili imaju manji stepen onesposobljena imaju veću ocjenu, do 4 ili 4,5. E, kada se saberi te ocjene za sve članove ekipe, na terenu svi zajedno ne smijemo imati više od 14,5 poena. U okviru tog zbira možemo imati i zdrave ljudi, muškarce ili žene, i onda dodajemo nas koji imamo jedan - pojašnjavaju**

Šefika i Sedina.
Desi im se da na terenu padnu iz kolica.

PADNE I NAJZDRAVIJI

- Ma padne i najzdraviji, a da ne padnemo mi iz ove skalamerije - kaže Sedina, a Šefika dodaje da su im kolica stara i po 15-ak godina.

- Dobro su istrošena i nezgode nam se događaju stalno. Hurmija je do sada na nekoliko utakmica ispala iz kolica, a nedavno joj je na utakmici u Bijeljini puškao točak - kaže ona.

A Hurmija Mujić naglašava da joj je samo na utakmicama u Bijeljini dva put puškao točak.

- Srećom, nisam se povrijedila, ali moglo je biti opasno - kaže Hurmija sa prekrasnim smješkom na licu.

Zadirkuju je da je čudno što je oba puta baš u Bijeljini.

- Ma nešto smo mislili da im tražimo da mi nabave nova kolica - smije se i Hurmija.

- Ali moraš nekada i ispasti, ispadala sam i na terenu i kod kuće. Ma to ti je isto kao kada zdrav čovjek padne - zaključuje Šefika.

Kolica koja trenutno voze su različita, ima šarenih, ružičastih... ali i onih najobičnijih.

- Imamo pravo na nova kolica preko socijalnog svake tri godine, a ako nam trebaju nova mimo te tri godine – nabavljamo ih same, naručiš i platиш - kaže Mirsada.

Svih desetak košarkašica Bambina su civilne žrtve rata osim Hajre Alagić i Jasmine Kolašinac, koje imaju dječiju paralizu. Sve su nezaposlene osim Sedine, koja radi u Euromaxline koji proizvodi opremu za pčelarstvo, i Hajre, koja pjeva u jednomrenomiranim sarajevskom restoranu. Imaju i jednu članicu ekipu koja je potpuno sama prošla kroz cjelokupno liječenje raka na dojci, jednu koja ima više od 50 godina i koja je, kako kažu, najzagrijanija za treninge.

- Teško diše, ali je najbrža na terenu - kaže Šefika.

Treniraju dva puta sedmično, a sezona takmičenja je u proljeće i jesen.

Prije dvije godine, tj. 2013. snimile su i dokumentarni film o tome kako treniraju, igraju i slave, ali i brinu o domaćinstvu i porodicu.

U slobodno vrijeme se druže, izlaze, a Šefika, koja je očito najaktivnija, izrađuje nakit, piše projekte za klub...

Proglasene su za najbolju sportsku ekipu u Kantonu Sarajevo, Šefika je bila najbolji sportski radnik jer je motivisala

► OBORITE GA, ALI PAŽLJIVO, MOLIM VAS

Dok u pauzi navijanja na utakmici na kojoj njihove muške kolege igraju protiv košarkaša u kolicima iz Krajine razgovaramo sa Bambinama, nailazi Mirjana Ljubijankić, zastupnica SDP u Kantonalnoj skupštini u Bihaću i bivša zastupnica u Parlamentu FBiH. Upoznajemo ih, a ona objašnjava da je tu jer navija za ekipu u kojoj igrajen sin.

- Koji klub? Aha, igrale smo mi protiv njih i pobijedile. A ko vam je sin? Aaaaa, znamo mi njega, mi njega oborimo više puta,

najveći broj djevojaka u kolicima da se bave sportom. Osim u košarci, aktivna je i u pikadu i u atletici, uglavnom u bacaćkim

nekad na leđa, nekad potruške - smješka se Šefika.

- Dobro, samo mi ga čuvajte na terenu, ne mojte biti grube sa njim, molim vas, malo mi je oslabio - govori Ljubijankić sa majčinskim osmijehom na licu.

- Eh, pa ne može to tako, to je u žaru igre, šta ćeš, nek' se čuva, takva je igra, oborimo mi i druge - smiju se uglas Bambine. Smije se i Ljubijankić.

- Dobro, oborite ga, ali pažljivo, molim vas - završava Ljubijankić ovaj veseli razgovor.

diska i uvijek moram dobiti neku nagradu - tako sam odlučila i uvijek dobijem. Hurmija je sve bolja, a i ove ostale cure

su počele polako da se bave kuglom, diskom, kopljem... Oko tih disciplina ima više žena iz svih kantona u FBiH i one sve više učestvuju na tim turnirima, ali one nemaju redovne treninge nego se samo pojave na takmičenjima - pojašnjava Šefika i napominje da stalno poziva djevojke i žene u kolicima da se pridruže košarkaškoj ekipi.

- Nekako ih i nagovorim i one dođu par puta, ali kada vide da je to pomalo teško i da se treba i oznojiti, imaju milion izgovora, te škola, te kuća ili su im nokti dotjerani pa da se ne polome - smiju se Sedina i Šefika.

Sve su položile vozački ispit i imaju svoje automobile, što im značajno olakšava kretanje sa tim da naglašavaju da je u Sarajevu kretanje u kolicima sve lakše, ali još uvijek ne sasvim sigurno.

- Ako nema kosina, mi prvi prolaznika zamolimo za pomoć - kaže Sedina.

- Ali ima kosina gdje je nešto kao napravljeni, ali loše, pa neupotrebljivo i čak i opasno. Dobro bi bilo da kada to prave zovu nekoga od ljudi u kolicima da to proba ili da se konsultuju - kaže Mirsada. Znaju da je Denis Gratz (bivši predsjednik Naše stranke, sada zastupnik u Parlamentu FBiH) snimio spot u kom u kolicima pokušava da prati jednog mlađeg čovjeka, paraplegičara, koji se gradom kreće u kolicima.

- Dobro je da neko na taj način pokušava da skrene pažnju na naše potrebe, moraš sjesti u kolica da vidiš kako je to. Ali jedno je kada sjedneš zdravog tijela, kada osjetiš mišićne nogu. Za stvarni osjećaj bi neko trebao dobiti injekciju da ne osjeti tijelo i da tek tada vozi kolica, to

sportovima.

- U atletici sam zapravo bila i prije košarke, osvojila sam više nagrada, ali sada

TURNIR U TURSKOJ

„Skupo je, treba nam mnogo novca za avionske karte jer putovanje autobusom ne dolazi u obzir – ko bi nas sve posluživao, nosio u wc i slično, a i ono kada smo išle u Italiju je bilo katastrofalno naporno. Autobus ne dolazi u obzir, pa sada tragamo za mogućim donatorima“

Hurmija preuzima moje mjesto, odlična je i dobila je neke nagrade. Ja iだlje idem na takmičenja, bacanje kugle,

je osjećaj stvarnog stanja - pojašnjava Šefika.

NEMA NOVCA ZA TURNIR U TURSKOJ

Sve ove divne hrabre žene imaju prijateljice koje nisu u kolicima i koje se stalno žale da im je život težak i da imaju nekih problema.

- Imam ih ja mnogo, i u kolicima i bez kolica, koje se stalno žale i svi se zatvaraju u kuću, ne izlaze. U mom komšiluku ima jedan momak u kolicima i ja sam ga zvala da sa nama igra košarku, a on se zatvorio u kuću i ne mrda od računara i fejsbuka i sada se doveo do toga da više ne može da koristi ni ruke, ni prste, a ne možeš tako. Ima ih koje smo uključili da igraju sa nama i dok su igrali bili su odlično, ali čim su zapostavili fizičke aktivnosti zdravlje je počelo da im se pogoršava. Inače, mislim da se više žale ovi koji nisu u kolicima, a mi igramo, ali se i družimo, izdajemo, odemo na izlet, proveselimo se, popije se i koja piva i ja ke smo i zdrave - priča Šefika.

Na pitanje kako se tješe kad im dođe loš dan, gotovo uglas kažu da im *gotovo nikada ne dolaze takvi dani*.

- Ako baš dođe, legneš i prespavaš - kaže Sedina.

- Ja pustim glasno muziku, nek udara što može više i jače - kaže Šefika

DENIS GRATZ

„Dobro je da neko na taj način pokušava da skrene pažnju na naše potrebe, moraš sjesti u kolica da vidiš kako je to; ali jedno je kada sjedneš zdravog tijela, kada osjetiš mišiće nogu. Za stvarni osjećaj bi neko trebao dobiti injekciju da ne osjeti tijelo i da tek tada vozi kolica, to je osjećaj stvarnog stanja“

- Ma mi to nekako odbijamo od sebe - kažu uglas Mirsada i Hurmija.

- Ja sam se uključila i u Fondaciju Cure i

radim sa njima. Idem na sve strane, sada sam učestvovala u Ženskom sudu, ali samo jedan dan, kada je bilo u prizemlju. Kada je bilo na spratu u Bosanskom kulturnom centru nisam mogla, nisam se mogla popeti, ali generalno mislim da su ovakve aktivnosti baš za nas žene. Napisala sam i jedno poglavje knjige *Moj glas odjekuje* u kojoj je nas sedam ili osam opisalo svoje doživljaje, od mog iskustva preko nasilja u porodici i dalje; razna iskustva smo opisale i ja sam uzeala nekoliko tih knjiga da poklonim ženama - priča Šefika.

Izazov pred njima je košarkaški turnir u Turskoj. Pozvane su i rado bi isle, svrbe ih dlanovi, ali nemaju novca.

- Skupo je, treba nam mnogo novca za avionske karte jer putovanje autobusom ne dolazi u obzir - ko bi nas sve posluživao, nosio u wc i slično, a i ono kada smo isle u Italiju je bilo katastrofalno naporno. Autobus ne dolazi u obzir, pa sada tragamo za mogućim donatorima - smješka se Sedina, a Šefika dodaje da je njena e-mail adresa sefika_sk@hotmail.com, tek ako neko želi i može pomoći. ●

Ja BiH mehlem!

PROVELI SMO DAN U GERENTOLOŠKOM CENTRU U SARAJEVU

Važno je da svi imaju neku okupaciju

foto: Mavludin Mekić

Mnogo se ljudskih priča krije među zidovima Gerentološkog centra u Sarajevu. Najmanje 340, koliko ovaj centar trenutno ima štićenika. Murat, Jasmina, Milka, Dževahira, Mugdim, Rukija, dvije Nade, Sidika, Jovan... samo su neki od njih koji su s ekipom magazina Start BiH podijelili svoja iskustva i tako nam barem malo približili atmosferu koja ovdje vlada. Svakako, priču nadopunjaju i oni koji brinu o njima - zaposlenici ovog centra

▶ PIše: Rubina Čengić rubina@startbih.info

Malo je mjesta u kojima ima toliko radosti kao u sarajevskom staračkom domu Nedžarići ili Gerentološkom centru u Sarajevu. Tako barem izgleda nama nakon dana provedenog među njegovim štićenicima ili korisnicima usluga, kako ko više voli da ih zove.

- Nikada mi Bog nije bolje dao: imam fino društvo, malo ležim, malo hodam, imam ručak, večeru... Meni je 78 godina i cijeli život sam radio u rudniku, u Miljevini, tamo sam penziju zaradio i tek sada razumijem koliko je to bilo opasno. Ne znam da li bih sada smio ponovo sići u jamu - priča

Šahbaz Murat, iz Foče, i naglašava da je u Centru dvije godine i sedam mjeseci.

VOZI U DOM MLADIH

Tvrdi da starost nije tako teška kako se priča i kako mladi misle.

- Samo nek se zdravo jer je čovjeku, kada je zdrav, sve kako treba, koliko god godina imao - kaže Šahbaz

Posljednih pet mjeseci Centar je dom i za Jasminu Škaljić.

- Izuzetno sam zadovoljna, i osobljem i svim uslugama koje nam ovdje pružaju. Mislim da su nam ovi ljudi bolji nego rod; kome god se obratimo i šta god da zatražimo hoće nam pomoći. Družimo se, našla

sam srodne i bliske ljude sa kojima provodim dan, imamo lijep vrt, cvijeće, zelenilo, klupe, a imamo i razne aktivnosti. Neki dan mi je, recimo, jedna osoba bez riječi popravila perle koje su mi se pokidale. Da sam mogla i da sam znala i prije

bih došla - priča Jasmina.

Milka Čalija, iz Sarajeva, u domu je skoro tri godine.

- Ovdje se osjećam kao da sam u svojoj kući ili kao da sam rođena ovdje. Družim se sa mnogo ljudi, a imamo razne aktivnosti: kulinarsku sekciju, crtanje, muzičku sekciju na kojoj pjevamo i plešemo, pa se ponkad i kolo zaigra, a ja se bavim svačim, uvijek sebi nađem nekog posla. Htjela sam >

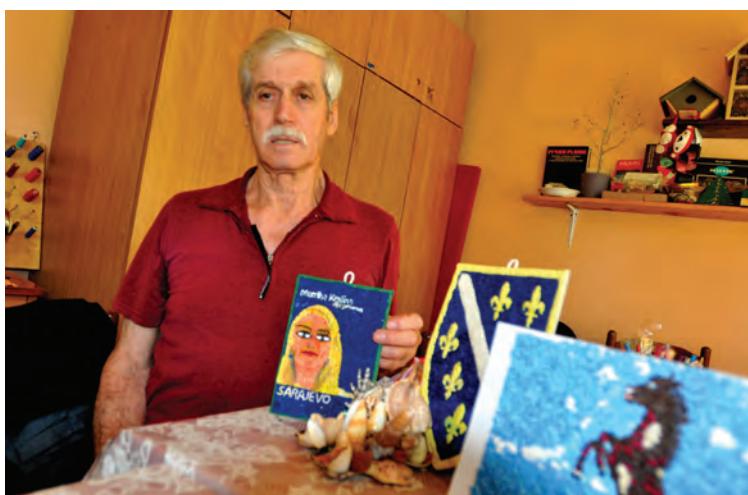

intervju, izvršiti procjenu afiniteta, upoznati ih sa drugima i biti uz njih dok prođu proces adaptacije jer je to za njih, kaže ona, jako stresno.

- Uvijek ima mnogo posla jer ih srećete na hodniku ili oni dolaze i uvijek imaju nešto da pitaju ili samo da popričaju. Sa druge strane, važno je da svi imaju neku okupaciju da se ne bi osamljivali jer onda slijede bolesti, depresije, ljutnje, a sa tim aktivnostima su zdraviji i vedriji. Istina, ima i onih koje je nemoguće animirati na bilo šta, oni kažu da su došli da odmaraju i kada im predložite da se uključe u nešto oni kažu da su u penziji i da nisu ovde došli da rade nego da odmaraju - priča Bahto i napominje da često imaju razne posjete, organizuju izlete, dolaze vjerski službenici, KUD Saobraćajac, dječiji hor... Dan u Centru ima svoj raspored.

- U pola osam je doručak, u pola jedan ru-

„Kada sam došla mislila sam da neću preživjeti ni

sebi donijeti mašinu za šivanje, ali sam ovde našla jednu, pa šijem, kome god šta treba: pantalone, suknje... samo da imam posla i da sam zdrava - smješka se Milka A Dževahira Borić, iz Vogošće, u Centru je nova.

- Neki dan sam taksišti rekla da me vozi u dom mladih u Nedžarićima, a on me zbuњen pita gdje je to. Baš sam se slatko namijala i rekla mu gdje da me vozi. Nisam se još sasvim navikla, ali mi je veoma prijatno i nisam se pokajala zbog odluke da dođem ovde da živim, još sam mletačka, tek mi je 84 - kaže Dževahira uz smiješak.

U Gerentološkom centru u Sarajevu uvijek boravi oko 340 ljudi, od čega je njih više od 200 nepokretno ili smanjene pokretljivosti. - Imamo štićenike od 35 do 109 godina. Neki su došli sami ili u dogovoru sa porodicom, a neki posredstvom centara za socijalni rad. Smješteni su u jednokrevetne, dvokrevetne i četverokrevetne sobe. Smještaj plaćaju od penzija, sa tim da

oni čije penzije nisu dostatne imaju dolicu centara za socijalni rad. Ovu dvojicu mlađih korisnika su dovele porodice. Jedan je dijabetičar, slabovidan i na dijализi je. Drugi je paraplegičar. Porodice nisu u mogućnosti da brinu o njima, a kako nema druga ustanova koja bi brinula

POTROŠILI SVAĐE
„Ponekad bude i svađe
i tada pomaže Adela,
ali ih je malo jer mi smo
potrošili svoje svađe“

o njima, došli su u naš centar - pojašnjava psihologinja Adela Bahto i naglašava da u okviru Centra djeluje i prihvatalište za skitnice i prosjake: - Ima ih osam, ali je taj broj promjenjiv.

Ona svakodnevno sretne skoro sve štićenike ili korisnike. Sa novima mora obaviti

čak i u šest večera. Jedino to je tačno određeno. Rijetko se dešava da neko prespava doručak, ali ako prespava - ode van i kupi sebi nešto za jelo ili užme nešto iz frižidera, ko ima frižider. Ja ustajem oko pola pet, pometem balkon, zalijem cvijeće, napravim kafu... - kaže Milka.

U kuhinji Centra inače radi 14 kuhara u dvije smjene i oni pripremaju više od 1.100 obroka.

- Nije uvijek lako ispoštovati sve specifične potrebe korisnika koje proizlaze iz njihovog zdravstvenog stanja; masnoća, so, parapar... Najviše je šećeraša, a njima ne možete pripremiti tjesteninu... - priča glavni kuhar Husnija Šljivo.

SVAŠTA ZNAM

Korisnici Centra kažu da su zadovoljni.

- Neki dan je bio grašak koji meni ne prija, bolio me stomak i ja sam se malo požalila, a oni su mi napravili drugo jelo. Prilično sam se udebljala otkako sam došla ovde

- kaže Jasmina.
- Imamo pravo da jednom mjesечно kupimo nešto što mi želimo i oni nam pripreme - priča Milka.

Slobodne ili tzv. okupacione aktivnosti su uglavnom između doručka i ručka: likovna sekcija dva puta mjesечно; kvizovi, tombola, bingo, film i kulinarska sekcija jednom mjesечно, muzička svakog petka...

- Ja volim kvizove, a jednom mjesечно imamo bingo i nagrade ili poklone: kafa, šećer i druge potrebne stvari i bolje to nego pare jer one za čas odu, a korisne stvari vam obezbijede društvo - kaže Milka.

Aktivnosti su osmisili zaposleni u Centru.

- Uglavnom, aktivnosti osmišljavamo ja i Sanelu Džesević, koja je stručna saradnica za slobodne aktivnosti. Dinamika koju smo uspostavile je takva da im ponuđene aktivnosti ne dosade. Svako je odabrao nešto, pa nema gužvi, malo je onih koji idu

“Ti ni 15 dana, a sada jedva čekam da kolo zaigram”

na više sekcija, a dosta zavisi i od njihovog zdravstvenog stanja - pojašjava Bahto. Mugdim Bešić pokazuje svoje slike urađene posebnom tehnikom uz korištenje papirnih salveta, Milka i Šahbaz napominju da vole bojiti nakit.

- Vidim samo na jedno oko 40 posto, pa pomalo farbam na likovnom - pojašjava Šahbaz.

A Dževahira priča kako je vješta sa svim ručnim radovima

- Svašta znam da radim, i kere i makrame i donijela sam mnogo materijala, pa sam svima koje to zanima ponudila da ih naučim - kaže ona.

Jedan od njenih učenika bio je i Mugdim.

- Jako mi se dopalo to što ona radi, pa sam naučio i onda sam napravio jednu korpu za cvijeće. Odnio sam je kući i djeci se jako dopala, pa sam naučio i njih - kaže ovaj veseljak.

Radna soba je puna raznih ručnih radova: slika, nakita, ukrasa, pletenina, vezenina....

- Neki tek ovdje otkriju svoj talenat jer tek ovdje imaju dovoljno vremena da se isprobaju. Mugdim je, recimo, počeo pisati pjesme - kaže Adela.

Dok prolazimo domom srećemo štićenike. Neki piju kafu, neki su kod frizerca.

- Ovdje se spremamo za nastup na Grandu - šali se frizerka.

Jasmina objašnjava da svaki korisnik Centra ima pravo na jednu besplatnu frizuru mjesечно, a muškarci i jedno brijanje.

Na svakom spratu među sobama je tzv. dnevni boravak u kom štićenici / korisnici Centra provode slobodno vrijeme, primaju posjetе, gledaju tv... U jednom od njih Rukija Brankovina drhtavim rukama prede vunu, a na rukama, na noktima tragovi kanje. Njeno lice govori više od bilo kojih riječi, a do riječi je teže doći jer Rukija ne čuje. Šahbaz opet misli da je Centar najbolje mjesto na svijetu za stara i sama čovjeka.

- Nama ovdje ostaje samo da ležimo i uživamo. Imamo nekog da skuha, nekog da

pospremi, doneše lijekove... sve imamo, bogami - zaključuje on.

Dževahira priča da su je neke prijateljice odvraćale od odlaska u Centar.

- Neki dan sam sjedila na balkonu i razmišljala: hvala ti Bože kada si mi dao ovako finu starost. Živjela sam 56 godina u presretnom braku i imam dvije divne kćeri. Ali, moj muž je umro, a ja sam imala nekoliko manjih moždanih udara i bilo je dana kada sam se jako loše osjećala. Nisam bila samostalna i to je bio problem za sve nas, pa sam zamolila moje kćeri da mi dozvole da dođem ovdje da živim jer ih previše volim da bih ih, pored njihovih porodica, poslova i drugih obaveza, još opterećavala stalnom brigom za mene. Ovako smo svи dobro i želimo da razbijem mišljanje onih koji kažu da je sramota biti u domu ako imaš djecu. Ja sam ovdje došla dobrovoljno, zamolila sam kćeri da mi to odobre, a opet imam punu slobodu i mogu otici kad god hoću - priča Dževahira.

Ima još sličnih priča. U jednoj sobi žive dvi je Nade, Paloš i Petrović. Paloš je u Centru šest godina - došla je sa mužem koji je bio jako bolestan, a poslije njegove smrti je pokušala da se vrati porodici, ali nije islo.

- **Imam dvoje djece, četvoro unučadi, imam i svoj stan, ali kada sam poslije muževljeve smrti otišla da živim sa njima shvatila sam da ne ide, pa sam se vratila. Ne mislim da je sramota da neko bude ovdje iako ima djecu jer mi ovdje imamo svoje prijatelje, stvorimo sebi uslove koji nam se sviđaju, posjećujemo djecu kada hoćemo i ne smetamo nikome i nama niko ne smeta** - priča Nada Paloš.

DAN NIKAD NIJE ISTI

Dževahira kaže da joj dan nekada počne u dva iza ponoći i da onda nikome ne smeta. - **Volim da pišem, pa su to ponekad moji tekstovi i nešto mi je i objavljeno u Oslobođenju, nekada nešto tude mijenjam, a nekada samo bilježim nešto, recimo šale. Posebno volim one o Hercegovcima jer sam i ja Hercegovka. Recimo, znate li kada Hercegovac oblači crne čarape? Kada je na posebnom zadatku! A znate li kada je razlika između bogatog i siromašnog Hercegovca? Siromašni sam pere svoj mercedes - smije se Dževahira, slatko kao**

djevojčica.

U Centru je svakodnevno i mnogo mlađih ljudi na praksi.

Alma Krzić je studentica psihologije. - **Ovdje sam desetak dana i blizu je kraj**

TEK MI JE 84

„Neki dan sam taksišti rekla da me vozi u dom mlađih u Nedžarićima, a on me zbumen pita gdje je to. Baš sam se slatko nasmijala i rekla mu gdje da me vozi. Nisam se još sasvim navikla, ali mi je veoma prijatno i nisam se pokajala zbog odluke da dođem ovdje da živim, još sam mlada, tek mi je 84“

moje prakse, ali sam se baš vezala za ove ljude i ne znam kako će se rastati od njih. Voljela bih raditi u domu za stare iako sam u početku mislila da je to zahtjevno i naporno, to su mi govorili i prijatelji pred

ovu praksu, ali kada malo uđete u fazon, veoma je lijepo - priča Alma.

Na praksi su i srednjoškolci iz sarajevske Srednje medicinske škole.

- **Teško je i ne želim ovo da radim, voljela bih da studiram stomatologiju – kaže jedna od učenica. Njen kolega je pak veoma sretan.**

- **Želio sam da učim o brizi za stare iako nemam u kući nikog starijeg, nekako me to privlači, volim stare ljude i ovdje mi se sviđa. Ne bi bilo loše raditi tu** - kaže jedan nasmijani mladić iz SMŠ.

Ljekar u Centru je Amina Katkić Deljkić, magistrica medicinskih nauka i ljekar opštne prakse.

- **Posao je dinamičan, dan nikada nije isti. Od ukupnog broja više od 300 korisnika je onih mnogo bolesnih, a više od 200 su nepokretni i potpuno ovisni o nama i svaki dan imate neki novi izazov. Dnevno kroz ambulantu prođe između 30 i 40 ljudi, ali imamo susrete na hodnicima, pa posjete članova porodice ili njihove telefonske pozive** - priča Katkić Deljkić.

Milka priča da je medicinska njega izvrsna.

- **Kada sam došla mislila sama da neću preživjeti ni 15 dana, a sada jedva čekam da kolo zaigram. Danas je muzička sekcija i kada su nam rekli da vi dolazite bilo**

mi je malo žao jer ču je zbog vas propustiti - kaže ona, a doktorica dodaje da će svi jednom doći u godine njenih pacijenata. Hol Centra je pokriven internetom, ali je moguće da ko god želi u svojoj sobi ima internet ili kablovsku televiziju.

Jedan od onih kojima je internet neophodan je **Sidika Sokolović**, koja je u Centar došla iz Danske, gdje joj je ostala porodica. Ne želi da se slika jer nije prikladno obučena i nalazimo je usred nekog posla. Njena soba ima balkon, donijela je nešto namještaja od kuće...

- Ovo je jednokrevetna soba sa balkonom i nešto je skuplja, košta 700 KM, nešto namještaja je gospođa Sidika donijela od kuće i ona je sebi stvorila nešto bolje uslove - pojašnjava Bahto.

Najstariji korisnik Centra je profesor ruske književnosti **Jovan Jovanović**, koji ima 109 godina. Posjećujemo ga bez najave, a on uredno obučen, u odijelu i sa kravatom, sjedi u svojoj sobi za stolom i čita novine, za šta koristi luppen. Bahto kaže i da mnogo piše, uglavnom naučne radove i analize vezane za književnost i da je banjolučki časopis za književnost 2013. objavio jedan njegov naučni rad.

- Ja sam iz opštine Bar, u Crnoj Gori, ali sam živio u Bosni, bio sam prvi poslijeratni direktor gimnazije u Foči, od 1945. godine, i to prvi profesor i direktor gimnazije koji nije bio član partije. Književnost je oblast o kojoj pišem i svoje radove šaljem raznim novinama, ali mi to ne objavljuju i mislim da je to zato što sam ja Srbin, a u medijima uglavnom rade muslimani - kaže Jovanović i tvrdi da ne prati politiku jer ga ne zanima.

NE FALI NIŠTA, AL' NISAM KOD KUĆE

U dvorištu oko stola sjedi šest-sedam muškaraca. Četvorica igraju karte, remi, i kažu da tako svakog dana provedu i do četiri sata, te da su im *najveći problem* ovi oko njih što samo gledaju i dobacuju, a jedan od tih koji gleda i dobacuje se smije i kaže da je za njih koji igraju to najbolje jer bi ih ovi što gledaju - pomeli kada bi zaigrali. Pitamo ko je najbolji i ima li istine u onoj da koga hće karta – neće ljubav. Smiju se grohotom.

- Hočeš reći da bi trebalo da imam sreće u ljubavi? Ništa od toga - smije se.

Poslete u centru su svaki dan od 12 do 18 i bude ih tokom cijelog dana i vikendom i praznicima.

- Meni evo 15 mjeseci niko nije došao - nisam imao svoje djece, imao sam dvije žene i obadvije su mi umrle i sada sam sam, od rata sam sasvim sam... - kaže Šahbaz. Bahto napominje da ima težih dana.

- Tokom praznika ili vikendom, kada ne dođe očekivana posjeta, našim štićenicima ne bude svejedno i onda im treba malo više naše pažnje, razgovor, podrška, utjeha, ali i to je sastavni dio i posla i života - zaključuje Bahto.

Između stolova i kroz zelenilo bašte Centra šetaju korisnici: muškarac koji gura kolica u kojima je njegova

nepokretna supruga, žena u kolicima odsutnog pogleda i blagog osmijeha koja drhtavom rukom blago miluju lice jedne djevojke koja je tu na praksi, u snježnobijeloj kutiji... Srećemo i jednog dedu koji izgleda veoma živopisno, vedrog lica i očiju. Ovako je izgledao naš razgovor.

- Kako ste, dedo? - pitamo ga.
- Reći ču ti kasnije.
- Kako se zovete?
- I to ču ti reći kasnije.
- A gdje ste krenuli?
- Ne znam.
- Odakle ste?
- Iz Breze.
- Od kada ste u Domu?
- Predugo. Da ti pričam ne bi vjerovala.

Imao sam dvojicu sinova, a vidi gdje sam sada. Ne fali mi ništa, ali nisam kod kuće - reče dedo i ode svojim putem.

Oni koji su neprekretni ne mogu uživati u dnevnim aktivnostima Centra, a oni koji mogu ne kriju da ima i loših dana kada suze same krenu.

- Legnem u krevet i otplačem. Znam da će proći - kaže Dževahira.

- Ja uzmem da radim. Izbacim sve iz ormara, pa polako slazem - kaže Milka.

No, opet kažu da se ne bi vratile kući.

- Petkom idemo kući, ali ja se sada odmah vraćam. U početku sam ostajao po tri dana, pa dva, a sada bogami samo dan i čim se vratim pitam Adelu jesam li šta propustio - kaže Mugdim.

Okupljeni oko ekipe Starta BiH se šale da je *njemu lako jer u Centru ima ljubav*, a on se smiješi. Milka kaže da *ima i drugih koji u Centru imaju ljubav*, a Šahbaz na to primjećuje da su oni svi *kao brat i sestra*. Smiju se na primjedbu članova ekipe Start BiH da *mladi takva prijateljstva zovu prijateljstva sa povlasticama*.

- Ima ovdje ljubavi, više i manje tajnih, ali ima i ljubomore, tračeva... - kaže Mugdim

- Neko se Bogu moli, a neko pak to voli - smješka se Dževahira.

Bahto priča da je prije nekoliko godina u Centru bilo i jedno vjenčanje, te potvrđuje da ljubav nije strana stanarima Centra. Svjetlo u Centru bude isključeno u 10 uveče ili u 22 sata, ali to nikoga ne obavezuje da ide na spavanje.

- Šalu zaturimo, zapjevamo i ne more nam biti dosadno - kaže Šahbaz.

- Bitno je samo da bude tišina, pa mi gledamo televiziju, a ljeti često sjedimo u bašti do koliko ko hoće, ponekad i zapjevamo, samo da nije glasno da ne uzne-miravamo druge. Ponekad bude i svađe i tada pomaže Adela, ali ih je malo jer mi smo potrošili svoje svađe - priča Mugdim. Pitamo ga kako se to svađe troše i kako čovjek zna da ih je potrošio, a on kaže da se to jednostavno osjeti.

- Vidite da to nema smisla, osjetite, neko prije, neko kasnije, ali ima i onih koji to ne osjete nikada, a neko se opet i ne zna svađati - priča Mugdim.

On je u Centru dvije i po godine i uz smijeh kaže da bi volio da ostane što duže.

- Kada bi bilo po mojim željama, ali ja se to ne pitam, pa ne znam koliko ču dobiti, ne znam kada će mi pokucati na vrata, sa tim da Azrail nikom ne kuca - smije se Mugdim. ●

Ne postoje analize i vjerovatno ih neće ni biti

Ono što se zasigurno zna jeste da su za vrijeme posjete svi sarajevski hoteli već odavno rezervisani i da mjesta više nema. Broj prijavljenih vjernika koji će prisustvovati svetoj misi na Olimpijskom stadionu Koševu već je oko 60.000, od čega će ih više od 20.000 doći iz susjedne Hrvatske

Prema formuli koju je razvio Destination Marketing Association International (DMAI), posjeta pape Franje Filadelfiji (SAD), koja će se dogoditi u septembru ove godine, prije svega kroz turizam i prateće usluge, generisat će čak 420 miliona dolara dodatnih prihoda ovom gradu i okolini. Tokom prošlogodišnje četverodnevne posjete Južnoj Koreji, Papa je, prema tvrdnjama tamošnjih ekonomista, pogurao ovu azijsku ekonomiju sa gotovo pola milijarde dolara. Ruke su početkom ove godine zadovoljno trljali i Filipinci jer su, osim duhovne nadgradnje, i materijalno profitirali pošto su tih dana najvažniji berzanski indeksi zabilježili rekordnu vrijednost.

KADA JE ADMINISTRACIJA DEBELA, NIJE ZDRAVA

Ovi podaci svakako ne čude imajući na umu da milioni vjernika prate svaki korak i izjavu harizmatičnog papa Franje,

koji je za kratko vrijeme stekao i simpatije onih koji ne pripadaju katoličkom svjetu niti se smatraju religioznim.

Za razliku od većine drugih zemalja, o eventualnim finansijskim efektima posjete pape Sarajevu ne postoje nikakve analize niti će ih vjerovatno biti.

Ono što se zasigurno zna jeste da su za vrijeme posjete svi sarajevski hoteli već odavno rezervisani i da mjesta više nema. Broj prijavljenih vjernika koji će prisustvovati svetoj misi na Olimpijskom

stadionu Koševu već je oko 60.000, od čega će ih više od 20.000 doći iz susjedne Hrvatske.

Osim ekonomskog dobročiniteljstva kojeg evidentno donosi gdje god da se pojavi, zanimljivost međutim predstavlja činjenica da se aktuelni papa pokazao i kao odličan menadžer koji je krenuo sa reformisanjem problematičnih vatikanskih finansija, koje su posljednjih godina uzdrmali razni skandali.

Prema tvrdnjama upućenih, Papa je još

► PLATE U VATIKANU

Kada je riječ o operativnom budžetu, koji se na godišnjem nivou kreće oko 700 miliona dolara, njegov najveći dio odlazi na plate, beneficije i penzije za oko 2.886 zaposlenih. Zanimljivo je da su plate relativno niske, ali imaju zavidan paket zdravstvenih i penzionih beneficija. Godišnja primanja kardinala i biskupa iznose oko

46.000 dolara, uz subvencioniranje stambenih troškova. Administracija i radnici srednjeg ranga su plaćeni 28.000 dolara na godinu, što je za četvrtinu manje od prosječne talijanske plate na sličnim poslovima kod privatnika. Prednost je međutim što zaposleni u Vatikanu ne plaćaju porez.

DRASTIČAN RAST PROFITA VATIKANSKE BANKE

Vatikanska banka je u 2014. ostvarila profit čak 20 puta veći u odnosu na prethodnu, jer je nastavila proces reforme poslovanja i oporavila se od gubitaka.

U saopštenju te banke, čiji je zvanični naziv Institut za vjerske poslove, navodi se da je u 2014. ostvaren profit od 69,3 miliona eura, naspram 2,9 miliona iz 2013. godine. Banka je prošle godine takođe ostvarila neto operativni profit od 36,7 miliona eura, dok je 2013. zabilježila gubitak od 16,5 miliona.

u ljetu 2013. zakazao sastanak sa sedmoro najvažnijih ljudi koji vode računa o vatikanskim finansijama, što je bio po prilično neobičan gest, a već na početku sastanka Papa je na tečnom italijanskom poručio:

- Da bi moja duhovna poruka bila uvjerljiva, takve moraju biti i vatikanske finansije.

Papa je potom upozorio da se moraju vratiti najvećoj misiji, pomaganju siromašnih i neprivilegovanih te za tražio efikasniju i samoodrživu administraciju, kao i više novca za dobrotvorni rad.

- Kada je administracija debela, nije zdrava. Vi ste eksperti i ja vam vjerujem. Sada želim da pronađete rješenje i da ga pronađete uskoro - kazao je Sveti otac i napustio sastanak čime je nedvosmisleno poručio da želi više novca za siromašne.

Bankari i ekonomski eksperti već sada govore o, u finansijskom smislu, *Franjo efektu*, naglašavajući da papa možda nije finansijski ekspert, ali jeste inspirativan lider.

Da je papa bio krajnje ozbiljan u svojoj namjeri te da ništa nije propustio slučaju pokazuju i najpoznatiji svjetske kompanije koje je uveo u vatikanske finansije.

Tako je za poreze i računovodstvo zadužena jedna od najvećih kompanija KPMG, koja sada implementira visoke međunarodne standarde. EY (bivši Ernst & Young) zadužen je za upravljanje vatikanskim trgovinama i servisima, a reviziju računa u Vatikanskoj banci rade čuveni Deloitte & Touche. U restrukturiranju medijskih operacija pomažu McKinsey & Co, kao i lord Christopher Patten, bivši šef BBC-a i posljednji britanski guverner Hong Konga.

KOLIKO JE BOGATSTVO VATIKANA?

Iako mnogi govore o bansomovnom bogatstvu Vatikana, ono je ipak puno manje nego što se smatra, s obzirom na to da najvrednije stvari, poput umjetničkih djela, nisu na prodaju. Procjene nekih od najvećih vrijednosti su sljedeće:

Investicije: Portfolio dionica i zapisa, kao i zlata vrijedi oko 920 miliona dolara.

Nekretnine: U najvrednije nekretnine spada oko 2.000 apartmana, mahom u Rimu, a vrijednost nekretnina se procjenjuje na 1,35 miliardi dolara.

Vatikanska banka: Knjigovodstvena vrijednost

je oko 972 miliona dolara.

Umjetnička kolekcija: Svakako najvrednija imovina Vatikana. Njena vrijednost je neprocjenjiva i

sigurno su u pitanju miliarde. Ono što se može reći jeste da su godišnji prihodi Vatikanskog muzeja 130 miliona dolara.

(Ne)obično ponašanje

Franjo (lat. Franciscus), rođen kao Jorge Mario Bergoglio (17. decembra 1936, Buenos Aires) 266. poglavar Katoličke crkve. Za papu je izabran 13. marta 2013. godine, kao nasljednik Benedikta XVI, koji je 28. februara podnio ostavku. Prvi je papa isusovac i prvi papa iz Argentine, Novog svijeta i južne hemisfere, te prvi papa neevropljanin nakon 1272. godine (Grgur III). Papa Franjo je poznat kao izrazito skromna osoba. Kao kardinal nije živio u raskošnoj rezidenciji nego u malenom stanu u Buenos Airesu, a umjesto službenog koristio je javni prijevoz. Po dolasku na papinsko mjesto nije nosio uobičajeni zlatni križ nego željezni, a u prvom obraćanju javnost je pozdravio sa „dobra večer“ (bona sera), umjesto uobičajenog katoličkog pozdrava (hvaljen Isus). No, ovaj papa nije neobičan samo po tome

1. LJUBLJENJE STOPALA ZATVORENIKA

Samo dvije sedmice nakon što je izabran za papu, Franjo je oprao i poljubio stopala 12 zatvorenika u rimskom zatvoru u sklopu tradicionalnog obreda Velikog četvrtka.

2. GRLJENJE S UNAKAŽENIM ČOVJEKOM

Papa Franjo je dirnuo mnoga srca nakon što je pozdravio i poljubio čovjeka s unakaženim licem koji pati od rijetkog genetskog poremećaja.

Evandro Inetti / Zuma

3. DJEČAK U PAPAMOBILU

Sedamnaestogodišnji Celestino di Tullio, koji ima Daunov sindrom, imao je vožnju svog života kada ga je Papa pozvao da mu se pridruži u vožnji papamobilom.

4. ROĐENDAN SA BESKUĆNICIMA

Na proslavu svog 77. rođendana Papa je u Vatikan pozvao i četiri beskućnika, od kojih je jedan došao sa psom.

5. DJEČAK KOJI JE RASPLAKAO PAPU

Tokom posjete Brazilu jedan dječak se probio kroz osiguranje, a papa je tražio da ga podignu da ga zagrli. Tom prilikom dječak je šapnuo da želi da postane sveštenik, što je Franju rasplakalo, ali mu je obećao da će moliti za njega.

6. PAPA I DJEČAK U ŽUTOM

Tokom papinog obraćanja na Porodičnom danu, simpatični dječak u žutom se pridružio papi na bini tokom njegovog govora, a nešto kasnije papa mu je dozvolio da sjedne na njegovu stolicu.

7. PAPA LJUBI ČOVJEKA KOJI BOLUJE OD RIJETKOG OBOLJENJA

Još jedna od slika koja je mnoge ganula jeste ona kada je Papa poljubio i pomilovao osobu koja pati od teškog i rijetkog oboljenja.

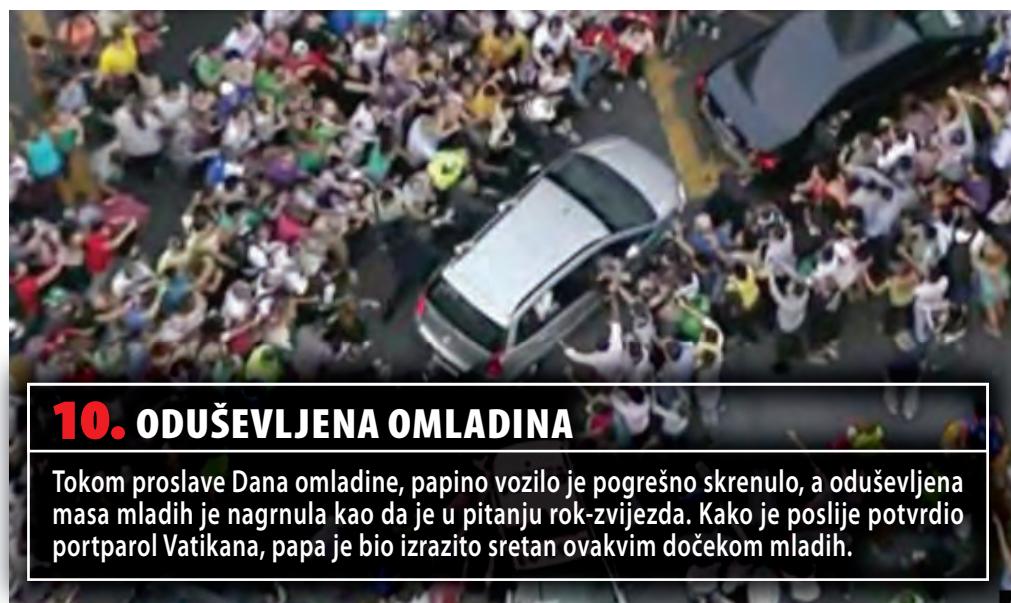
8. SELFIE SA MLADIMA

Nakon otvaranja naloga na Tweeteru, Papa je objavio selfie sa grupom mladih.

9. GRLJENJE DJEČAKA KOJI BOLUJE OD CEREBRALNE PARALIZE

Empatiju prema bolesnim, naročito djeci, Papa je potvrdio i grljenjem dječaka koji boluje od cerebralne paralize.

10. ODUŠEVЉЕНА ОMLADINA

Tokom proslave Dana omladine, papino vozilo je pogrešno skrenulo, a oduševljena masa mladih je nagrnula kao da je u pitanju rok-zvijezda. Kako je poslije potvrdio portparol Vatikana, papa je bio izrazito sretan ovakvim dočekom mladih.

Filmski festival u Cannesu IZMEĐU UMJETNOSTI I RAZBIBRIGE

Tako je, sa jedne strane, u zvaničnom takmičarskom programu prikazan i opravданo nagrađen sa jednim od najviših priznanja - mađarski film „Saul Fia“ Lasla Nemesa, izuzetno teška drama o holokaustu u jednom koncentracijskom logoru tokom Drugog svjetskog rata, a istovremeno je, sa druge strane, po oprobanoj festivalskoj praksi na „crvenom tepihu“ trajala je prava parada svjetskih starova, namijenjena očima onih kojima nije mnogo stalo do umjetnosti već, naprotiv, do čiste razbibrige.

Cini se da je dosta lijepo vrijeme „privuklo“ starove i tako smo imali priliku vidjeti u festivalskoj palati i na čuvenom šetalištu Kroazeta: Catherine Deneuve, Sofiju Loren, Chalize Theron, Seana Peena, Colina Farrella, Johna Turturoa, Nannija Morettija, Cate Blanchett, Benicio Del Toro, Michaela Cainea, Jane Fondu, Isabelle Huppert, Gerarda Depardiea...

Inače, kad je riječ o eminentnim filmskim umjetnicima, Cannes 2015. je protekao u znaku jedne od najboljih filmskih glumica svih vremena, nažalost koja više nije među živima - Ingrid Bergman. Naime, ona je bila kao neka vrsta zaštitnog znaka na festivalskom plakatu, kao i na mnogim fotografijama. Posebno se isticalo da je, osim što su brojni filmovi najboljih svjetskih reditelja, u kojima je ona tumačila glavne uloge, a od kojih su neki prikazani i na maloj retrospektivi na „Cannesu 2015“, bili prezentirani na ovom festivalu, ona bila i u žiriju jednog od prethodnih festivala u gradu „ljetotanu Azuru“.

Dostojno je bilo obilježeno i sto godina od rođenja klasika sedme umjetnosti, reditelja i glumca Orsona Wellesa, autora jednog od najboljih filmova svih vremena – „Građanina Kejna“.

Kad je riječ o glavnom takmičarskom programu, „Zlatna palma“ - Gran prix 68. međunarodnog filmskog festivala, nije dodjeljena ni jednom od filmova koji su tokom trajanja festivala važili kao favoriti, poput već pomenutog „Saul Fia“ (nagrada žirija za režiju), italijanskih filmova „Moja majka“ Nannija Morettija i „Youth“ Paola Sorrentinija, japanskog filma „Our little sister“ Hirokazu Koreeda ili englesko-američkog filma „Carol“ Toddja Haynesa. Naime, odlukom žirija, kojim su predsjedavali slavni sineastički duo - braća Joel i Ethan Coen, najboljim filmom ovogodišnjeg festivala je proglašen francuski film „Dheepan“ Jacquesa Audiarda („Un Prophète“) - gotovo kamerna, a izuzetno snažna socijalna drama iz života izbjeglica iz Šri Lanke u Parizu.

Od filmova iz našeg regiona, s opravdanjem je nagrađen u specijalnom programu „Izvjestan pogled“ film „Zvizdan“ Dalibora Matanića („Fine mrtve djevojke“, „Kino Lika“), rađen u koprodukciji Hrvatske,

Ekipa filma Saul Fia

Sofija Loren

Srbije i Slovenije.

Riječ je o gotovo kaligrafski realizovanom djelu, u komе Matanić sa istančanim emocijama, ali bez nepotrebne patetike, prezentira tri ljubavne priče iz posljednje ratne kataklizme u Hrvatskoj. Radnja se dešava u mediteranskom ambijentu i čini se kao da je svim glavnim likovima „zvizdan“ udario u glavu te, što objektivno, što subjektivno, ne mogu da prevaziđu međusobne nacionalne podjele, iako to nastoje.

Zanatski izuzetno dobro režiran, uz manje scenarijske nedovršenosti, a uz odličnu fotografiju Marka Brdara, koja ima nešto od mediteranske „pregrijanosti“ iz najboljih filmova Lordana Zafranovića, zatim nadasve funkcionalnu muziku stvaralačkog tandem-a Alena i Nenada Sinakuza i, konačno, uz izuzetno kreativne tumače glavnih uloga: Tihanu Lazović, Gorana Markovića i Nives Ivanković, ovaj film zaslужuje pažnju najšireg gledalačkog auditorija.

Reflektori Cannes 2015. su u nedjelju, 24. maja, po-gašeni, i tako će biti sve do maja 2016. godine i sljedećeg festivala...

Duško DIMITROVSKI

PRLJAVI PLES U BKC-u

Nakon uspjeha Briljantina i Footloosea, treća pozorišna predstava u produkciji Instituta za muziku, teatar i multimediju iMTM mjuzikl Prljavi ples je u pripremi. U okviru proslave 60. godina Muzičke akademije Sarajevo i u saradnji sa plesnim klubom Aster, premijera je zakazana za 9. juna 2015. godine u BKC-u. Mjuzikl „Dirty Dancing“, koji je premijeru imao 2004. godine u Australiji, teatarska je adaptacija istoimenog filma iz 1987. godine u kojem su se proslavili legendarni glumac Patrick Swayze i Jennifer Gray.

EKRANIZACIJA PIRKETOVE PRVE KNJIGE

Kolumnista magazina Start BiH Emir Imamović Pirke završava scenario za film *Jel neko video djevojčice*, koji će se snimati prema njegovoju prvoj knjizi *Jel neko video djevojčice, kurve, ratne zločince*. Producentica filma je Zdenka Gold iz Zagreba, koja je producirala i film *Bobe Jelčića Obrana i zaštita*, prikazan na Berlinaleu 2013. Redatelj je Radivoje Andrić, iz Beograda, koji je između ostalog radio filmove *Tri palme za dve bitange i ribicu*, *Munje* i *Kad porastem biću Kengur*.

- Glumci se naravno još ne znaju jer treba raditi castinge, a to je posao Oriane Kunčić. Vrijeme snimanja se još ne zna jer je projekat na kraju prve faze preprodrukcije pa sada slijedi sklapanje finansijske konstrukcije - kaže Pirke.

PREPORUKE

FILIP ANDRONIK, STRIP CRTAČ I STAND-UP KOMIČAR

FILM: *Mad Max fury road*. Nevjerovatan film koji me oduševio toliko da sam ga morao pogledati dva puta. Oduševljava i filmofile i automehaničare podjednako!

KNJIGA: *Kim i Tintin*. Ovaj putopis kroz Sjevernu Koreju je zabavan, ali igre sa prevođenjem su još zabavnije. Originalni naslov knjige je *Kim i Struppi*, ali pošto niko ne bi prepoznao Tintinovog psa (Struppi) po imenu Smeško, onda su promijenili naslov i uništili potencu svega.

CD: *Brahms, Ein Deutsches Requiem*. Ako postoji neko među vašim čitacima ko sluša klasiku, neka mi se javi pa da osnujemo udruženje izumiruće vrste.

PREDSTAVA: *Brašno u venama*. Nije me se dojmila ova predstava ni tekstom ni podjelom uloga, tako da je ovo preporuka iz kategorije koju predstavu *ne posjetiti*.

WEB-STRANICA: <http://clientsfromhell.net/>. Svaki poslodavac bi trebao pročitati koji post sa ove web-stranice, pa da vidimo u koliko njih će se prepoznati.

BIHAĆKO LJETO OTVARA RADE ŠERBEDŽIJA

Kao prethodnih 16 puta, i ove godine se očekuje bogat program na XVII festivalu scenskih umjetnosti Bihaćko ljeto 2015. Festival će 7. juna otvoriti spek-

Otvorene XVII festivala scenskih umjetnosti Bihaćko ljeto
RADE ŠERBEDŽIJA
& ZAPADNI KOLODVR BAND
Nedjelja, 07.06. u 20 sati • Gradska trg
BABA PRODUCTION

ljeni glumac Rade Šerbedžija i bend

takularni karneval plesnog kluba Virus, Zapadni kolodvor.

te Triko cirkus teatra i Sci-Fidelity orkestra iz Hrvatske. Ovu 12-dnevnu manifestaciju svečano će otvoriti proslavljanje

Triko cirkus teatra i Sci-Fidelity orkestra iz Hrvatske. Ovu 12-dnevnu manifestaciju svečano će otvoriti proslavljanje

ODRŽAN PRVI VIVA FILM FESTIVAL

Uz brojne autore i goste iz svijeta filma, u kinu Cinema City, 28. maja (četvrtak) otvoren je Prvi VIVA festival dokumentarnog religijskog, ekološkog i turističkog filma. Tom prilikom upriličena je i bh. premijera prvog 3D balkanskog igranog filma „Peti leptir“, srpskog reditelja Milorada Milinkovića. Prvi VIVA festival održan je pod pokroviteljstvom Grada Sarajeva, a pored Valentina Inzka, visokog predstavnika u BiH, podržala su ga i brojna ministarstva, organizacije i udruženja iz BiH. Povod za organizaciju Festivala jesu pitanja iskonskih ljudskih vrijednosti, suživota i, u tom svjetlu, sve aktuelnija pitanja biološkog opstanka na planeti.

Od 28. maja do 30. maja u tri festivalska grada, Sarajevo (Bosanski kulturni centar), Vareš (Stara crkva) i Kakanj (Dom kulture), upriličene su besplatne projekcije 99 filmova, po 33 iz kategorija religije, ekologije i turizma. Osnivač i organizator festivala je udruženje VIVA, iz Sarajeva, čiji su članovi filmski radnici i zaljubljenici u sedmu umjetnost, na čelu s umjetničkim direktorom Ratkom Orozovićem, sarajevskim filmskim i pozorišnim režiserom. Radi se o domaćem i međunarodnom takmičarskom festivalu umjetničkih ostvarenja u oblasti dokumentarnog filma rađenog tehnikom filmskog ili video (elektronskog) zapisa.

TRI DANA DOBRE SVIRKE NA BEER FESTU

Banjolučki Beerfest bit će održan od 18. do 20. juna na platou ispred tvrđave Kastel. Organizatori obećavaju tri dana piva, tri dana vrhunske zabave sa poznatim bendovima iz regionala koji su potvrdili svoj dolazak na festival.

Prvog dana nastupit će Prljavi inspektor Blaža i kljunovi i Zabranjeno pušenje, a druge večeri Bad Copy i Psihomodo pop. Posljednjeg dana festivala scena je

rezervisana za Coloniu, The Prodigy tribute bend iz Novog Sada i Ramba

Amadeusa. Osim navedenih muzičara, na Beerfestu će svirati i domaći bendovi čija će imena biti naknadno objavljena. Ulaznice za Beerfest bit će u prodaji ispred Kastela po cijeni od pet KM, a festivalske kapije bit će otvorene od 16.00 pa sve do 3.00 sata iza ponoći. Osim nastupa poznatih muzičara, Banjolučani će imati priliku da probaju i deset vrsta piva!

O DOLASKU JEVREJA NA BALKAN

Sarajevski Jevreji: Od Velikog rata do holokausta

Kada govorimo o Bosni i Sarajevu u periodu između dva svjetska rata ne možemo a da ne spomenemo mnogobrojne Jevreje stvaraoca, naučne radnike, pisce koji ostavljaju svoj dubok, neizbrisiv trag i postaju sastavni dio naše tradicije i kulture, istorije i posebno poznatog sarajevskog duha. Dr. Marcel Šnajder, dr. Moric Levi, dr. Kalmi Baruh, Oskar Danon, Alfred Pordes, Daniel Ozmo, dr. Isidor Papo, Emerik Blum, Isak Samokovlja, Laura Papo Bohoreta, Erih Koš...

Piše: Eli Tauber

Sarajevo u periodu između dva svjetska rata doživljava svoju novu renesansu, ali sada u onom kulturnom smislu u kojem ne zaostaje iza Zagreba i Beograda. Razvijaju se brojni talenti i stvaraoci, naučni radnici, pisci koji ostavljaju svoj dubok, neizbrisiv trag i postaju sastavni dio naše tradicije i kulture, istorije i poznatog sarajevskog duha.

Samo neke ćemo spomenuti ovde, koji bez sumnje, zaslužuju najviše mesta kada govorimo o Bosni i Sarajevu: dr. Marcel Šnajder, dr. Moric Levi, dr. Kalmi Baruh, Oskar Danon, Alfred Pordes, Daniel Ozmo, dr. Isidor Papo, Emerik Blum, Isak Samokovlja, Laura Papo Bohoreta, Erih Koš...

DOKTOR MARCEL ŠNAJDER (1900-1941)

Marcel Šnajder je rođen u Dembicama, austrougarskom dijelu Poljske. Gimnazijsko školovanje započeo je u Mostaru, a završio u Klasičnoj gimnaziji u Travniku. Već tada pokazuje izuzetan talenat za matematiku, tako da ju je odlučio studirati i 1924. godine završava studij matematike i filozofije na Zagrebačkom univerzitetu. Već iduće godine je doktorirao na Filozofiji, na temu: „Pokušaj određenja istine“. Odmah po završetku studija, zapošljava se u Sarajevu, u Prvoj ženskoj

Doktor Moric Levi, bio je prvi akademski diplomirani i ospozobljeni rabin u Sarajevu

Dr. Marcel Šnajder još od gimnazijskih dana pokazuje izuzetan talent za matematiku, tako da ju je odlučio studirati i u 1924. godine završava studij matematike i filozofije na Zagrebačkom univerzitetu. Širim krugovima je ostao najpoznatiji po svom doprinosu u matematici, knjigama i udžbenicima koje je napisao iz te oblasti

gimnaziji, a kasnije prelazi u Prvu gimnaziju u Sarajevu. Iz oblasti filozofije objavio je više od četrdeset radova, pretežno u časopisu „Pregled“. Međutim, širim krugovima je ostao najpoznatiji po svom doprinosu u matematici, knjigama i udžbenicima koje je napisao iz te oblasti. Započeo je 1935. godine pisanje „Filozofskog rječnika“, ali su ga omele neprilike sa premještajima na druga radna mjesta i šikaniranje zbog njegove angažovanosti, a rat ga je konačno zaustavio. Bio je, o pitanju napredne misli, izuzetno angažovan, tako da je već od 1935. godine bio pod prizmotrom vlasti i u kratkom aprilskom ratu, 1941. godine, nestao je jedne mračne noći i mučki ubijen.

DOKTOR MORIC LEVI (1878-1942)

Moric Levi rođen je u Sarajevu. U djetinjstvu je pohađao meldar (jevrejsku osnovnu školu), nastavio školovanje u višoj školi koja se zvala „La alaha“. Pored toga, završio je i gimnaziju. Teološki fakultet završio je u Beču, a istovremeno je studirao na

Doktor Kalmi Baruh

Filozofskom fakultetu u Beču, na kojem je doktorirao 1906. godine na temi „Sefardi u Bosni“.

Poslije završenog studiranja vraća se u Sarajevo na mjesto rabina. Dr. Moric Levi bio je prvi akademski diplomirani i ospozobljeni rabin u Sarajevu. Već 1916. godine Sefardska opština ga je izabrala za nadrabina. Pored dužnosti rabina i nadrabina, dr. Moric Levi je bio i stalni profesor vjeronauke u sarajevskim gimnazijama i drugim srednjim školama.

Školske 1928/29. godine otvoren je Srednji teološki seminar u Sarajevu. Za rektora seminara imenovan je dr. Moric Levi, sarajevski nadrabin. Njegov naučni rad je bio originalan. Objavio je nekoliko studija: „David Pardo“; „Fragmenti iz života Sefarda: Rav Danon i Ruždi-paša“, a najvrednije mu je djelo knjiga „Sephardim in Bosnien“.

Nekoliko dana poslije ulaska Nijemaca i ustaša u Sarajevo, 1941. godine, dr. Moric Levi je uhvaćen i odveden u Grac (Austrija). Poznato je da je poslije toga bio u koncentracionom logoru Jasenovac, gdje je i završio svoj život.

DOKTOR KALMI BARUH (1896-1945)

Kalmi Baruh rođen je u Sarajevu, 1896. godine. Odmah nakon završetka studija u Beču, uključio se u književne tokove Sarajeva između dva svjetska rata. Od 1923. pa sve do početka Drugog svjetskog rata, na južnoslovenskim prostorima 1941. godine, Baruh intenzivno objavljuje svoje radove, prikaze knjiga, koji prerastaju u eseje i daju, pored estetske valorizacije, sve više sociološke analize i političke opaske.

Baruh je bio naučnik na polju romanske filologije, sa posebnom preokupacijom jevrejsko-španskim jezikom, sa naglaskom na romanse i usmeno predanje (povodom njegovog debiјa u časopisu bečkih akademaca „El mundo Sefardi“, pod naslovom La lingua de los Sefardim, 1923. godine).

Duhovna baština dr. Kalmi Baruha razasuta je po mnogim časopisima, revijama, almanasima i godišnjacima

Mnogo godina kasnije, u Jevrejskom glasu, 1939., Baruh će napisati članak povodom 60-godišnjice rada Morica Levija, koji će retrospektivno prerasti u priznanje njegovom životnom opusu. Levijev plodni naučni i javni rad bit će brutalno prekinut, samo za par godina, ustaškim divljanjem u Jasenovcu. Tekuća naučna istraživanja između njih dvojice su se dopunjivala. Dok se Levi bavio filozofskoetičkim, teološkim i istorijskim istraživanjima, dотле je Baruha zanimala, prije svega, filologija. Zajedničko im je bilo gledanje na perspektivu sefarde. Njegove životne forme bile su, kako je sam govorio, „odbljesak jedne naročite duhovne (jevrejsko-galutske) i jedne materijalne (balkanskolevantske) kulture“.

Duhovna baština dr. Kalmi Baruha razasuta je po mnogim časopisima, revijama, almanasima i godišnjacima. Svoje rasprave i eseje objavljivao je i u jevrejskim i u muslimanskim i u srpskim almanasima i publikacijama. Pripadao je užem krugu saradnika Akademije znanosti i umjetnosti i Revista de Filología Espanola u Madridu. Baruh je, prije svega, bio filolog. Poznavao je temeljito većinu popularnih svjetskih jezika: španski, italijanski, francuski, njemački, ruski i engleski, a pored toga latinski, hebrejski i arapski. On je bio prvi od bosanskih Sefarda

POSEBNO INTERESANTAN ZA SAVREMENU PUBLIKU

Ono što je bitno naučno-lingvističkoj i etnološkoj javnosti je jevrejsko-španski djelokrug rada dr. Kalmija Baruha. Njegov naučni autoritet iz 20-tih i 30-tih godina prošlog vijeka, kritičnog perioda za ovaj jezik i njegove tvorevine, čine ga posebno interesantnim za savremenu publiku. To je zapravo bila epoha predvečerja prodiranja srodnih stranih jezičkih implikacija u ladino jezik (italijanskih, grčkih, hebrejskih, turskih, srpskih, bugarskih i njemačkih). Bio je stipendista španske vlade i boravio je u Madridu 1928/29. On smisao svoje specijalizacije nije video samo u građenju mosta između tople postojbine i njene izgnane djece

- Sefarda, već i između kraljevina Španije i Jugoslavije (intervju madridske La gazeta Literaria iz 1928). Baruh je pisao o španskoj književnosti i svojim tekstovima i prevodima u ovim časopisima predstavio je period od Generacije '98, pa do španskih pisaca u građanskom ratu (O novijem španskom romanu, Miguel da Unamuno, Armando Palacio Valdes, Španija u književnosti jedne generacije i dr.). Čitaoci se upoznaju s autohtonim nacionalnim stvaralaštvom, nacionalnom dramom Lope de Vega i Calderona de la Barke, lirsko-patriotskom poezijom koja će sazdati romancer.

Oskar Danon, na studijama Muzičke akademije u Pragu, u kojem je tada bio neobično razvijen muzički život i koji je bio kulturni centar Evrope, dobija priliku da pokaže kakav talent posjeduje

koji se stranim jezicima bavio kao naučnim i sociološkim fenomenom. Njegova doktorska disertacija, odbranjena u Beču, imala je naslov „Opstanak španskih Jevreja u Bosni“. U svom radu najviše pažnje poklanjao je španskoj književnosti. S aspekta jevrejske zajednice, važnost imaju njegovi radovi: „Romanse bosanskih Sefarda“ i „Jezik sefardskih Jevreja“. Umro je u koncentracijskom logoru Bergen-Belsen.

OSKAR DANON (1913-2010)

Dirigent svjetskog glasa, nemorni stvaralač, kompozitor, partizanski borac, umjetnik sa neodoljivom moći sugestije, aktivan, dinamičan, eksprešivan, rođen u Sarajevu. Nestašni dječak Oskar, već u svom rodnom Sarajevu, u Prvoj muškoj gimnaziji, dobio je priliku za svoje prve dirigentske nastupe i vođenja hora. Na studijama Muzičke akademije u Pragu, u kojem je tada bio neobično razvijen muzički život i koji je bio kulturni centar Evrope, dobija priliku da pokaže kakav talent posjeduje. Studira istovremeno muzikologiju i filozofiju, a od 1935. godine je i stalni dirigent poznatog praškog pjevačkog društva „Lukes“. Diplomirao je 1938. godine, a godinu dana kasnije odborio je doktorsku disertaciju na Karlovom univerzitetu.

Pred sam rat, Oskar Danon se vraća u Sarajevo i djeluje kao dirigent u pjevačkim društvima „Sloga“ i „Lira“ i aktivno učestvuje u organizovanju

kulturno-umjetničkog života u Sarajevu. Bio je član grupe „Kolegium artistikum“. Juna 1941. godine bježi iz okupiranog Sarajeva na Romaniju i kasnije postaje komandanat odreda „Zvijezda“.

U uniformi, krajem 1944. godine, ulazi u razorenog Narodno pozorište u Beogradu, gdje praktično ni iz čega, po zadatku, treba da oformi Balet i Operu. Odmah posle Drugog svjetskog rata, dirigent Oskar Danon (mladi doktor muzikologije sa diplomom čuvenog Karlovog univerziteta u Pragu) postaje direktor Opere i zasniva repertoarsku politiku na provereno

Daniel Ozmo, autoportret

kod publike omiljenom italijanskom repertoaru, ali i na ruskim i drugim slovenskim klasicima kao i domaćem stvaralaštvu – prepoznajući u ovim delima mogućnost za međunarodnu afirmaciju. U pedesetim i šezdesetim godinama dvadesetog vijeka beogradska Opera i Balet doživljavaju svoje zlatno doba. Danon u beogradskom nacionalnom teatru provodi dvije i po decenije. Potom slijedi karijera slobodnog umjetnika, kada kao dirigent gostuje širom svijeta...

ALFRED PORDES – SREĆKOVIĆ (1907-1941)

Narodno pozorište u Beogradu. Kaplar Miloje: Dirigent: Alfred Pordes. Premijera 5. XII 1938.

Dirigovao je Alfred Pordes, koga će Nemci uskoro ubiti na Sajmištu, „Prodanu nevestu“ 5. aprila 1941. pred nemačko bombardovanje Beograda.

OZMINA GRAFIKA

„Zauzima posebno mjesto u razvoju bosanskohercegovačke grafike ako se uzme u obzir njegov iznimno kratki životni i stvaralački vijek“

Alfred Pordes, Jevrejin iz Sarajeva, koji je čuđesa radio praveći predstave koje nije ni video, uskačući i spasavajući svojom čudesnom muzikalnošću, da bi 5. aprila izveo svoju poslednju predstavu „Prodana nevesta“. Već sutradan je počeo rat, a on je ubrzo odveden na Sajmište, gde je kao Jevrejin ubijen. Među njima se našao Sarajlija Alfred Pordes, koji je znao da diriguje ‘Aidu’ bez i jedne probe. „Lira“ je imala i svoje dirigente. Oni su

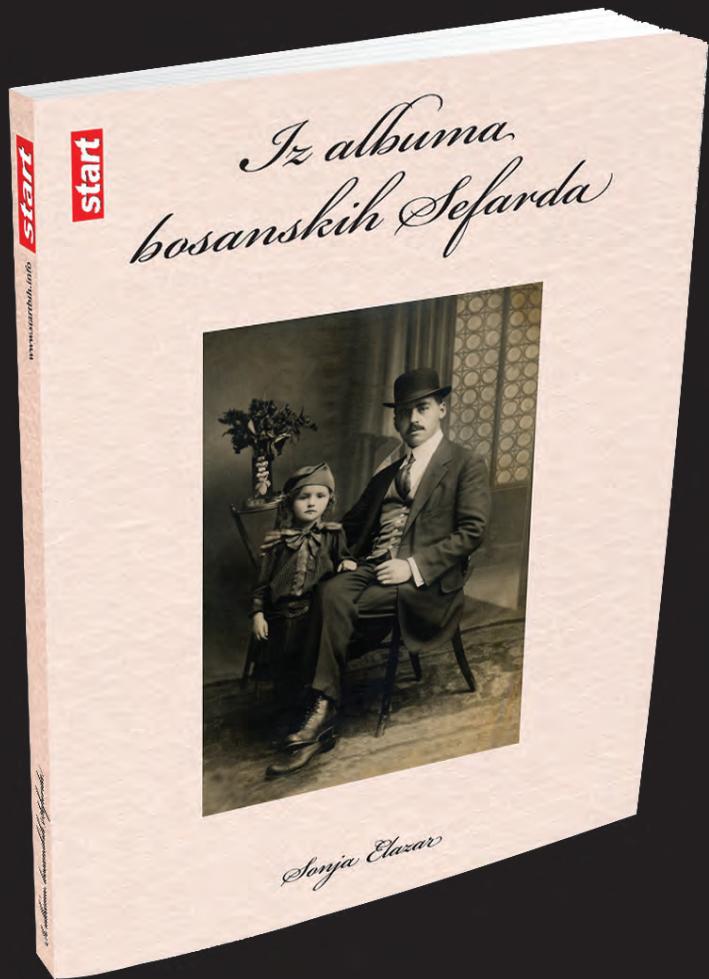

Narodno pozorište u Beogradu

Magazin Start BiH ponosno predstavlja monografiju

Sonje Elazar

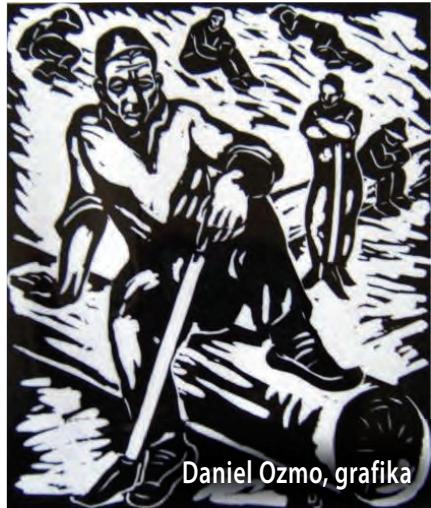
IZ ALBUMA BOSANSKIH SEFARDA

Luksuzna monografija o životu Jevreja Sefarda u Bosni i Hercegovini

2015. - 450 godina od dolaska Jevreja Sefarda u BiH

Monografiju možete kupiti u svim boljim knjižarama.
ili u redakciji magazina Start BiH

Daniel Ozmo, grafika

slovili kao najbolji u Sarajevu. Prvi i počasni dirigent Lire bio je Kosta Travanić, zatim su slijedili Ljubo Bajac, Beluš Jungić, a od 1930. godine Alfred Pordes. Pordes je mnogo stvarao. Smatra se da je on prvi komponovao operetu u Bosni i Hercegovini.

Nažalost, danas je skoro sa svim zaboravljen. Ostavio je i za sebe mnoga vrijedna djela: Jesenja bura - opera u četiri čina; Dušan, mladi kralj - dramski zapis iz srpske istorije u pet viđenja; Bosanska ljubav - opereta u četiri slike; Mia cara – tango milonga; Otero – tango; Vi ste za me druga Vilma Banky; Goal – pjesma navijачa; Ah hodi samnom u sarajevski park – tango; Plavi leptir – opereta; Lieder – gedichte von Rabindranath Tagore (maj 1941); Contessa Violetta - opereta u jednom činu (1927); Svaku noć madame iz Ulični svirači – pesma sa ulice - tango; Plavuše su moja propast – šlager sezone...

DANIEL OZMO (OLOVO, 1912 – JASENOVAC, 1942)

Jedan od osnivača slikarske grupe Mladost, uljem i akvarelom slikao u duhu poetskog realizma, napravio mapu linoreza iz bosanskih šuma, crtao logorše u Jasenovcu.

Plemenita osoba, fina ljudska priroda, umjetnička duša, raskošni talenat, riječi su kojima se opisuje bosanskohercegovački slikar Daniel Ozmo, koji je živio kratko, ali jeiza sebe ostavio neizbrisiv trag. Bavio se crtežom, slikarstvom, skulpturom, ali grafika je postala glavna

preokupacija u njegovom kratkom stvaralačkom vijeku. Radio je teme iz radničkog života liničara, drvosječa. I kada mu je bilo najteže, stvarao je. Ubijen je u Jasenovcu 1942. godine.

Ovaj umjetnik snažnog senzibiliteta i talenta nije se uspio da kraja realizovati jer je njegova slikarska i životna priča završila brzo, nasilno i tragično.

Među autorima društveno angažiranih grafika između dva svjetska rata, Ozmo je zauzima istaknuto mjesto, posebno svojim ciklusom linoreza o bosanskim šumama. Motivi na tim slikama su radnici na krajnjem napornim poslovima, oni režu i transportuju trupce, a zbog slabe zaštite povrede na radu su česte i teške. Mali je broj likovnih umjetnika čiji je život tako tragično i nasilno prekinut u naponu stvaralačke snage, a da su ostavili djela da trajno žive, kao što je slučaj sa djelima Daniela Ozme, tog prerano nestalog i na svirep način ubijenog umjetnika, čiji će opus i pored skromnog broja djela ostati značajan dokaz i potvrda njegovog talenta, koji nažalost nije stigao da se do svog vrhunca razvije.

Njegovi linorezi jakih crno-bijelih ekspresionističkih kontrasta nastali su 1939. godine za vrijeme Ozminog boravka u pilama i tvornicama u okolini Jajca i Olova. „Ozmina grafika zauzima posebno mjesto u razvoju bosanskohercegovačke grafike ako se uzme u obzir njegov iznimno kratki životni i stvaralački vijek. Od godine diplomiranja (1934) do tragične smrti u logoru Jasenovac (1942) Ozmo je razvio i jasno definirao vlastiti stil koji se temeljio na sintetičnom izrazu, redukciji i naglašenoj ekspresivnosti crno-bijelih odnosa. Ove su karakteristike najizražajnije upravo na Ozminom Autoportretu, jednom od njegovih najzrelijih listova, u kojima se jasno naslućuje i Ozmino ranije kiparsko iskustvo. Socijalno kritičkim tonom obojeni su i linorezi Daniela Ozme sa motivima poročnog i raskalašnog kafanskog života (U kafani, Noći život), napisala je o Ozmi likovna kritičarka i historičarka umjetnosti Aida Abadžić-Hodžić.

(nastavlja se)

NIK Denameda d.o.o.
La Benevolencije 6/1, Sarajevo
+387 61 144 979
redakcija@startbih.info

OSVRĆEMO SE MI, VJERUJ, NIJE MI LAKO

Kad si mehak kao pamuk postaješ krpa

Istina, nekima se dopao i Šemsudin Mehmedović koji je imao hrabrosti kandidirati se za predsjednika SDA naruživši pritom sve delegate oko sebe. "Bogme, većina delegata sve što imaju za reći slobodno pomisle. Šemso što pomisli to i kaže!", zaključio je Pjer.

► PIŠE: Asaf Bećirović

JORGAN: Evo smo uživo gledali prijenos kongresa Stranke demokratske akcije (SDA). Onda je banuo delegat Salko. Odmah smo ga pitali otkud on, kada je trebalo da je na kongresu?

"Valalhi, vasdan traje, pa dojadilo mi! Uzeo sam si malu pauzu!", raportirao je. A pošto se on nije razdvajao od Kene, koji je također delegat SDA na kongresu, zanimalo nas je da li je Keno ostao na kongresu ili si je i on priuštio pauzu?

"Krenuo je sa mnom na kongres. Ali smo usput sreli Lilu koja je Kenu svratila na kafu. Pa mi je Keno rekao da predsjedavačem kažem da će možda doći. A kad je predsjedavajući pitao šta je s Kenom, ima li šanse da dođe, rekao sam: "Ako bude mogao, neće doći. A ako ne bude mogao, eto ga sigurno!", objasnio je Salko.

U tom se na ekranu pojавio Amir Zukić, generalni sekretar SDA. I objasnio kako će se kongres morati pozabaviti i natalitetom. Jer su natalitet i mortalitet tu negdje. Haman, bare - bare. Zaključak: koliko nas umre, toliko se i rodi.

"Biva, što roda donese, roda i odnese!", poentirao je Salko.

Zabrinut poražavajućim podacima, zamolio sam Salku da vrati se na kongres, postroji delegate i poruči im da se ličnim primjerom i angažmanom ispod jorgana dokažu. Inače, džaba nam Evropa, NATO i slične konstrukcije. Jer neće tamo imati ko uči, ako se ne budemo progresivno razmnožavali.

ČIJI U ČIJOJ: Salko je, naravski, pojeo begovu čorbu, kruhom očistio tanjur i razgulio na kongres. Je li delegatima prenio našu poruku, saznat ćemo za devet mjeseci. No, ha je Salko preko vrata, njegov rođak je šapnuo kako je on siguran da Salkina žena vara Salku s Kenom.

"Pa šta je tu problem. Nek sad Salko ženu

prevari sa Kenom i mirna Bosna!", preporučio sam.

Među nama, Salkina je žena prava papanika. Priča kaže da je sa sela došla studirati u Sarajevo. I da je prvih dana boravka u našem gradu sa prijateljicom na kafu otišla. Kako su obje bile zgodne, gazda kafane im poruči piće. Tu je Salkina žena pitala konobara od koga je piće, a ovaj je rekao: "Od kuće!"

"Otkud moji značajuće sam?", pitala je Salkina žena u toj priči.

Pa kad smo već kod Salkana, moram reći da prva mu je žena bila crna, a ova druga još crnja. Nejse, meni je ispotiha bilo drago da je Keno aktivan u pravcu nataliteta.

PAMUK: Al' jebao to! Haj' mo opet na kongres. Jer, nazvao nas je Salko da nam kaže kako je Izetbegović izabran za novog predsjednika. Niko od nas nije imao primjedbi. Dapače. SDA je dobila razumnog, umjerenog, fino vaspitanog i tako dalje prvog čovjeka. Čovjeka koji zastupa tezu da sve treba posvetiti čovjeku, ali ne druge ljude.

"Sve je to fino lijepo! Ali meni je Bakir nekako mehak kao pamuk!", rekao sam ja. Neko je iz raje rekao da šta fali što je mehak kao pamuk, a ja sam rekao:

"Znam! Ali kad si mehak k'o pamuk, šanse da postaneš krpa su velike!"

Istina, nekima se dopao i Šemsudin Mehmedović koji je imao hrabrosti

kandidirati se za predsjednika SDA naruživši pritom sve delegate oko sebe.

"Bogme, većina delegata sve što imaju za reći slobodno pomisle. Šemso što pomisli to i kaže!", zaključio je Pjer.

Uvažavajući taj argument, ipak smo akamacijom zaključili da Kirbaš je taj koji će

brod uvesti u mirnu luku. Samo što zato treba, osim znanja, i strpljenja. Sad, jeste da je strpljenje gorko, ali su mu plodovi slatki.

ZASTAVA: Potom je, ponuka na Sejfu dinom Tokićem, koji je onomad uhapšen zbog isticanja barjaka Republike BiH usred Banje Luke, uhapšen pa pušten, potekla rasprava. Je li provocirao ili je fakat srcem barjak razvio? Provocirao je, jednoglasno smo zaključili. Onda se za riječ javio Pjer. I pitao a znamo li kako će izgledati zastava unije Republike Bosne i Hercegovine?

"Kakva, bolan, unija? Jesi normalan? BiH je priznata država!", ljutio sam se ja. "Ama, teoretski sam mislio!", objasnio je. Tako da mi nismo znali kako bi hipotetski izgledala ta zastava. Onda nam je Pjer objasnio.

"Zastava unija Republika Bosne i Hercegovine ovako bi izgledala: po mjesecima, četiri vlaha igraju šaha!", rekao je Pjer. Tu sam ja njega poslao u pizdu materinu. A kad je nasnuo na mene, branio sam se rekavši:

"Ma, Pjer, to ja samo hipotetski!". ●

Klix.ba

www.klix.ba/apps

The image shows two smartphones side-by-side, both displaying the Klix.ba mobile application. The phone on the left is a black device showing a news article about Tešanj with a photo of a castle and buildings. The phone on the right is a white device showing a news article about a fashion week with a photo of three people. Both screens show other news items and a navigation bar at the top.

22:19

Početna

Tešanj - grad voda, zaposlenih ljudi i bogate historije

Doboj: Lara je na svijet došla u jeku poplava i olakšala porodici najteže trenutke

Oprez s limunom iz Turske: Kora opasna po zdravje

11. otvorio radno mjesto uz 180.000 eura

24 08:27 BHMOBILE 1 87%

klix

Druga večer Nivea BH Fashion Weeka: Pobjeda inovativnosti domaćih dizajnera

U2, Simple Minds, Deep Purple
Velike muzičke zvijezde koje pohodile Sarajevo

Paradoksi Izbornog za Dovoljno 1.500, a m glasova

Teška saobra Ilijašu, pov

23 godine.
najjači bh. TV brend.

već sad gledajte.
Hayat HD.

uskoro:
Hayat MUSIC HD.
mobilne i TV aplikacije.
video portal.

